બાળવાર્તા

કર્તા

બી. એ. બી. એસસી. એસ. ટી. સી.

બુકસેલર્સ–સુરત.

કીમત ૦–૩–૦

"મુંબઈ ઇલાકાના તથા વડોદરા રાજ્યના મે. ડિરેક્ટર સાહેબોએ આ 'બાળવાર્તા' ઇનામ અને લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કરી છે." કર્તા.

બાળવાર્તા

કર્તા,

ગંગાશંકર મણીશંકર વૈષ્ણવ.

બી. એ. બી. એસસી. એસ. ટી. સી. (ઑનર્સ)

માજી પહેલા ઍસિસ્ટન્ટ માસ્તર, તેલંગ હાઇસ્કૂલ—ગોધરા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

ગીરજાશંકર કલ્યાણજી ઓઝા. રાજકોટ.

સંવત ૧૯૮૪. ઈ. સ. ૧૯૨૮.

સુરત—ચૌટાના પુલ ઉપર આવેલા 'શંકર' પ્રી. પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપી.

સોલ એજન્ટ,

મેસર્સ કસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ—સુરત.

કીમત ૦—૩—૦.

રા. રા. હિંમતલાલ ગણેશજી અંજારિયા એમ. એ. એલએલ. બી. "બાળવાર્તા" માટે શું કહે છે?

બાળવાર્તાઃ—લેખક અને પ્રકાશક રા. ગંગાશંકર મણિશંકર વૈષ્ણવ બી.એ. બી.એસસી. અમદાવાદ. કીમત આના ત્રણ.

બાળકોને માત્ર વાર્તાનું વાંચન પૂરૂં પાડવા માટે બધા પ્રયાસોમાં આ પ્રયાસ અમે શ્રેષ્ઠ ગણીએ છીએ. નાની સરળ વાર્તાઃ બોધ, ડહાપણ, વિનોદ, હાસ્ય બધાંને સ્થાન મળ્યું હોય તેવા પ્રસંગોવાળી વાર્તા પણ માત્ર સીધી વાર્તાજ. સુંદર છપામણી, સ્વચ્છ કાગળ, આકર્ષક પૂંઠું, સુઘડ ટાઈપ, બાળકો માટે સુંદર, સરળ, આનંદન નાનો સંગ્રહ, કિંમત પણ વાજબી અને દરકાર પણ પૂરતી—આ બધા ગુણો આ નાનકડી ગ્રંથિકામાં દેખાય છે. તેનો પ્રચાર પણ સારો થાય છે એ જાણી સંતોષ થાય તેવું છે.

[સમાલોચક—માર્ચ ઈ. સ. ૧૯૧૪]

સૂચના

વાર્તા કહેવા સંબંધી

શુદ્ધ ઉચ્ચારથી વાર્તા કહેવા સંબંધી જોઇએ તેવા ને તેટલા અવાજથી, ચપળતાથી, અને ઉત્સાહથી વાર્તા કહો. વિસ્મય, દયા, હર્ષ, દિલસોજી, ગુસ્સો વગેરે અનેક ભાવોની તાદૃશ છાપ પડે તેવી રીતે વાર્તા કહો. વાર્તા કહેતાં કહેતાં વચમાં પ્રશ્ન પૂછવાની કે વાર્તાનો કોઇ ભાગ કે કઠણ શબ્દો સમજાવવાની જરૂર નથી. જરૂર પડે તો આ કામ વાર્તા પૂરી થઇ રહ્યા પછી કરો. પહેલાં ટૂંકી અને સહેલી અને ક્રમે ક્રમે લાંબી અને અઘરી વાર્તા કહેવી. વાર્તા કહેતી વેળા તે સમજાવવા માટે જોઇતાં સાધન તૈયાર રાખવાં.

૨. વાંચવા સંબંધી

વર્તા મોઢે કહેવાથી ભાષાનું સ્વરૂપ દરેક વેળા થોડું ઘણું બદલાય છે. ચોપડીમાં આપેલી વાર્તા વાંચી જવાથી ભાષાનું સ્વરૂપ કાયમ રહે છે. જ્યારે વાર્તા વાંચવાની હોય ત્યારે સ્પષ્ટ અને શુદ્ધ ઉચ્ચારની તેમજ સંબંધપૂર્વક અને ભાવપૂર્વક વાંચવાની ઘણી જરૂર છે.

૩. ભજવવા સંબંધી

વાર્તા ભજવવાથી તેમાં સમાયલા વિચાર, બોધ, વગેરેની તાદૃશ, ઊંડી અને અસરકારક છાપ બાળકોના મગજ ઉપર પડે છે. ભજવવાથી બાળકોના કંઇક કંઇક કરવાના સ્વાભાવિક વલણને પુષ્ટિ મળે છે, અને તેથી તેઓનું જીવન સુખમય અને રસમય બને છે. ભજવાવતી વેળા ચાલાક અને હોશિયાર છોકરા કે છોકરીને પસંદ કરવાં. સાધારણ રીતે વર્ગમાં તો વારાફરતી બધાંને પોતાની શકિત અજમાવવાનો પ્રસંગ આપવો. ઇનામના મેળાવડા વખતે રમુજી અને બોધદાયક સંવાદો ભજવવાથી પ્રેક્ષકવર્ગને

આનંદ મળે છે અને શિક્ષકનું કામ દીપી નીકળે છે. બાળકોનો સભાક્ષોભ દૂર થાય છે એ પણ એક પ્રકારની કેળવણી જ છે. શિક્ષક સાદાં સાધનોનો ઉપયોગ કરી પ્રયોગને વધારે આકર્ષક અને રસિક કરી શકે: જેમકે જાડાં પૂંઠા પર કાઢેલાં સસલા અને લોંકડીનાં ચિત્રોથી અગર જાડાં પૂંઠામાંથી જ તેના આકાર કાપી કાઢવાથી, અને જોનારનું ધ્યાન ખેંચે તેવી રીતે ભજવનારની છાતીના ભાગ ઉપર તે ચિત્રો ગોઠવવાથી, પ્રયોગ સફળ કરી શકાય.

૪. લખાવવા સંબંધી

વાંચેલી વાર્તા લખાવવાથી ' નિબંધ "ની શરૂઆત કરવામાં આવે છે. ટૂંકામાં, શુદ્ધ ભાષાનો, સંસ્કારી અને રસમય શૈલીનો, વિચારને ક્રમવાર ગોઠવવાની આવડતનો, અને ચોકસાઇના ગુણની કેળવણીનો આધાર વાર્તાદ્વારા નિબંધ લખાવવાની ઉપર રહેલો છે. 'બાળવાર્તા' નો ઉપયોગ, વાર્તા કહેવાના સાધન તરીકે કર્યા ઉપરાંત, શરૂઆતમાં નિબંધ લખાવવાના સાધન તરીકે પણ થઇ શકે.

આવૃત્તિ પહેલીની પ્રસ્તાવનામાંથી

ગુજરાતી ભાષામાં બાળકો માટેના સાહિત્યની જબરી ખોટ છે તે કેટલેક દરજ્જે પૂરી પાડવાનો, તેમજ નાનીમોટી ઉમરના બાળકોને ઉપયોગી થઇ પડે તેવાં વાર્તાનાં પુસ્તકની ખોટ છે એવી ફરિયાદ વારંવાર સંભળાય છે તે દૂર કરવાનો, આ નાનકડા પુસ્તકમાં પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રયાસ કેટલે દરજ્જે ફળીભૂત થયો છે તે નક્કી કરવાનું કામ વાંચકવર્ગને સોંપવું ઉચિત છે. માબાપ અને શિક્ષકો આ વાર્તાઓ જાતે વાંચી જઇ છેક નાનાં

બાળકોને હોંસે હોંસે કહી સંભળાવશે, તેમજ મોટી ઉમરનાં છોકરાછોકરીઓને વાંચી જવાની ભલામણ કરશે, તો આ પ્રયાસ વ્યર્થ ગયો નહિજ ગણાય. આશા રહે છે કે પ્રાથમિક, માધ્યમિક, [મિડલ] અને ઉચ્ચ [હાઈ] શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓ આ વાર્તા વાંચી બોધ અને આનંદ મેળવી શકશે.

નાનાં બાળકોને વાર્તા સાંભળવી બહુ ગમે છે. બાળકોનું આ સ્વાભાવિક વલણ લક્ષમાં રાખી મુંબઈ ઇલાકાના કેળવણી ખાતાના મે. ડીરેક્ટર સાહેબે 'બાળવર્ગ' અને પહેલા ધોરણમાં જાતજાતની વાર્તાઓ કહેવાનું તથા કોઈ કોઈ વેળા તે વાર્તાઓને નાના નાટકના રૂપમાં ભજવવાનું ફરમાવ્યું છે.

[જુઓ મુંબઈ ઇલાકાના સરકારી કેળવણીખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલી શિક્ષકો માટેની સૂચનાઓ.]

આ સૂચનાને અનુસરી આ લઘુ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. વાર્તાઓ નાટકના રૂપમાં ભજવી બતાવવાથી બાળકો ઉત્સાહી, આનંદી, અને સહૃદય બને છે. આજ કારણથી આ પુસ્તકમાં કેટલાક રમુજી અને બોધદાયક સંવાદો પણ આપ્યા છે.

જો આ વાર્તાઓ સાંભળવા કે સંભળાવવાથી, વાંચવા કે વંચાવવાથી, લખવા કે લખાવવાથી, નાનાંમોટાંની નીતિરીતિમાં સુધારો વધારો થશે, તેઓની રસવૃત્તિ પોષાશે, અને તેઓને બોધ સાથે ગમ્મત મળશે, તો લેખકને કેટલો બધો આનંદ અને સંતોષ ઉત્પન્ન થશે એ કહેવાની જરૂર રહેતી નથી. કર્તા.

આવૃત્તિ ત્રીજી

પ્રાથમિક શાળાઓના શિક્ષકો આ પુસ્તકમાંની વાર્તાઓનો ઉપયોગ કરે છે એ જાણી આનંદ થાય છે.

આ આવૃત્તિમાં ફક્ત એક બે વિશેષ સૂચના ઉમેરવા ઇચ્છું છું. તે એ કે બાળવર્ગમાં અને પહેલા ધોરણમાં ઘણાં બાળકો ઘણી બાબતો સમજી શકે છે પણ શબ્દદ્વારા બરાબર વર્ણવી શકતાં નથી તેમ જોઇએ તેવા ભાવથી ભજવી શકતાં નથી; તેથી જો આ બે ધોરણો સમક્ષ, કોઇ કોઇ વેળા, ઉપલાં ધોરણોનાં બાળક અમુક વાર્તા ભજવી જાય, તો સારી રીતે ભજવી બતાવેલી આવી વાર્તાઓના મુખ્ય મુદ્દાઓની અસર નાનાં બાળકો ઉપર બરાબર થાય એમાં શક નથી.

નીતિવિષયક વાર્તા ઉપરાંત પદાર્થપાઠ, ઇતિહાસ, આરોગ્ય-વિદ્યા, શારીરિક વિદ્યા, જેવા અનેક *વિષયોને વાર્તારૂપે કહી રસિક બનાવી શકાય. હરકોઇ વિષય વાર્તારૂપે કહેતી વેળા જરૂર પડે ત્યારે ત્યારે કાળા પાટીઆ પર તે વિષયને લગતાં ચિત્રો દોરતાં જવાથી પાઠની અસર ઘણીજ આબાદ થશે. ડ્રોઇંગનું સાધારણ જ્ઞાન હોય તેણે પહેલેથીજ વાર્તાને લગતાં મુદ્દાનાં ચિત્રો દોરી રાખવાં ને ખપ પડચે તેનો ઉપયોગ કરવો.

જી. એમ. વૈષ્ણવ.

આવૃત્તિ ચોથી

આ ચોથી આવૃત્તિ છપાવી જનસમૂહની સમક્ષ મૂકવાનો શુભ યોગ પ્રાપ્ત થયો છે તેથી પહેલાં પ્રભુનો અને પછી પુસ્તકને ઉત્તેજન આપનારાઓનો ઉપકાર માનું છું.

ગોધરા, [પંચમહાલ] }
૧૯૧૫ }

કર્તા

---

* આવા જુદા જુદા વિષયો પર કેટલીક **સચિત્ર** વાર્તાઓનો એક નાનો સંગ્રહ મારા **વાર્તાવિનોદ** નામના પુસ્તકમાં આપેલા છે. આ પુસ્તક એકાદ વખત પણ જોઇ જવાની શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીને તેમજ બાળકેળવણીમાં રસ લેનારાં માબાપોને ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે. આ પુસ્તક મે. મિનિસ્ટર ઓવ એડ્યુકેશન, બરોડા સ્ટેટ તરફથી ઇનામ લાઇબ્રેરી માટે મંજુર કરવામાં આવ્યું છે.

કર્તા.

અનુક્રમણિકા

વિષય.	પૃષ્ઠ.

બાળવાર્તા.

૧. બે ઉંદર.

એક ઉંદર હતો તે એક ગ્રહસ્થના રસોડામાં રાતે રાતે દરરોજ આવતો, ને ઘરનાં સઘળાં માણસ સુઇ ગયાં હોય ત્યારે રસોડામાં જે કંઈ પડયું હોય તે જરા પણ ખડખડાટ કર્યા વિના ખાઇ જતો. જો કંઇ બહાર પડેલું ન હોય તો ગરમું ઉઘાડી તેમાંથી રોટલા રોટલી ખાઇ જતો. એક વેળા મોડી રાતે રસોડામાં ખડખડાટ થવાથી ઘરધણીને શક ગયો, તેથી શું છે તે છૂપાઇને જોવા લાગ્યો. રસોડાનો ભોમીયો ઉંદર એક આંધળા ઉંદરના કાન પકડી તેને ગરમા તરફ દોરી જતો જોવામાં આવ્યો. ઉંદરને જોઇને ઘરધણીના મનને નિરાંત વળી, તે બંન્ને ઉંદરો શું કરે છે તે જોવા માટે તે બારણા પાછળ ગુપચુપ ઉભો રહયો. ગરમાને ઢાંકેલી થાળી જરા ખુલ્લી રહી ગઈ હતી, તેને ઉંચી કરી, દેખતા ઉંદરે પેલા આંધળા ઉંદરને ખાવા માટે રોટલી રોટલા કાઢી આપ્યા, અને તે બિચારો ખાઇ રહયો ત્યાંસુધી દેખતા ઉંદરે ચારે તરફ નજર રાખી તેની ચોકી કરી જ્યારે પોતાના આંધળા દોસ્તનું પેટ ભરાઇ રહ્યું ત્યારે તે તેને ધીમે ધીમે દોરીને દરમાં મૂકી આવ્યો. આ બધું જોઇને પેલો ઘરધણી બોલી ઉઠયો, 'આહા! પરમેશ્વરની શી ખુબી છે કે તેણે ઉંદર જેવા પ્રાણીને પણ પોતાના આંધળા જાતભાઇને મદદ કરવાની અક્કલ આપી છે! ઉંદર, ઉંદરને મદદ કરે છે, તો માણસે માણસને મદદ કરવી જોઇએ.

૨. ઉંદરની ચતુરાઇ.

કોઈ એક વાણીઆની દુકાનમાં એક રાતે એક ઉંદર કંઇ ખાવાનું શોધવા પેઠો. તે બધે ફરી વળ્યો, પણ વાણીઓ બધો માલ એવી ચોકસાઇથી ઢાંકી ગયો હતો, કે તે બિચારાને કંઈ ખાવાનું મળ્યું નહિ. તે થાકીને બેઠો હતો, એવામાં તેની નજર સીકા ઉપર મૂકેલી એક સીસી ઉપર પડી. જેમ તેમ કરી તે સીકા ઉપર ચઢયો. ઉપર જઇને જુએ છે, તો સીસીમાં અર્ધે સુધી તેલ ભરેલું હતું. સીસીનું મોં બંધ કરવું તે વાણીઓ ભુલી ગયો હતો, પણ તે એટલું બધું સાંકડું હતું, કે તે ઉંદરનું મોં અંદર પેસી શકે એમ ન હતું. હવે શું કરવું એનો તે વિચાર કરવા લાગ્યો. સીસીને ઉંધી વાળવા તે ઘણું મથ્યો, પણ તે એવી તો સજજડ ગોઠવેલી હતી, કે તેનાથી તેલ ઢાળી શકાયું નહિ. અંતે તેને એક યુક્તિ સુઝી આવી. તે સીકાની દોરી ઉપર ચઢયો, અને પોતાની પુંછડી બરાબર સીધી રાખી સીસીમાં ઉતારી સીસીમાંથી પોતાની પુંછડી કાઢતો જાય, ને તેના ઉપર ચોટેલું તેલ ચાટતો જાય. આ પ્રમાણે તે બધું તેલ ચાટી ગયો. વાણીએ સવારે આવીને જોયું તો સીસી ખાલી થએલી દીઠી. પણ તે કેવી રીતે ખાલી થઈ તેની તેને ગમ પડી નહિ!

૩. ઉંદરનું બચ્ચું અને તેની મા.

એક ઉંદરનું બચ્ચું હતું. એક ઉંદરીઉં જોઇને તેણે એક દિવસ પોતાની માને કહ્યું 'મા. મા, પેલું જાળીજાળીવાળું ઘર

કેવું સરસ દેખાય છે! વાહ! તેમાં વળી તાજા રોટલાનો એક કકડો મૂક્યો છે! મા, તેમાં જઈને હું તે ખાઉં? માએ કહ્યું 'બેટા, એ ઘર નથી પણ ઉંદરીયું છે. તે આપણને પકડી લેવા માટે મૂક્યું છે. એક વેળા તારા બાપા તાજો રોટલો ખાવા તેમાં ગયા હતા; પણ તે ત્યાં ગયા તે ગયાજ; હજુએ તે પાછા આવ્યા નથી!' આટલું સમજાવીને તે નાદાન બચ્ચાને એકદમ પોતાના ઘરમાં લઇ ગઇ, પણ જરા વાર પછી તે કંઈ કામસર બહાર ગઈ, એટલે પેલું બચ્ચું એકલું પડયું. તેને પેલો રોટલાનો કકડો ખાવાનું ફરી મન થઇ આવ્યું તેથી તે છાનુંમાનું દરમાંથી બહાર નીકળ્યું, અને પેલા ઉંદરીઆમાં પેઠું. ઉંદરીઆમાં પેઠું કે તરતજ તે ઉંદરીઆનું બારણું બંધ થઈ ગયું, અને તે ત્યાંનું ત્યાંજ પૂરાઈ રહ્યું. બીજે દીવસે સવારે ઘર ધણીએ તે બચ્ચાને બહાર કાઢી મારી નાખ્યું! મરતાં મરતાં તે બચ્ચું બોલ્યું, કે જે કોઇ પોતાના માબાપનું કહ્યું માનતું નથી તેના આવા બુરા હાલ થાય છે!

૪. બે કૂકડા અને લોંકડી.

એક ગામમાં બે કૂકડા રહેતા હતા. તેમાં એક નાનો હતો અને બીજો મોટો હતો. નાનો કૂકડો અદેખો હતો, તેથી તે એક દિવસ એક લોંકડી પાસે જઇ કહેવા લાગ્યો, 'લોંકડીબાઇ, લોંકડીબાઈ, તમારે એક તાજોમાજો અને સરસ કૂકડો ખાવો હોય તો ચાલો, હું તમને બતાવું. લોંકડી તે નાના કૂકડાનો ઉપકાર માની તેની સાથે ગઇ. જ્યારે નાનો કૂકડો તે લોંકડીને

લઈ મોટા કૂકડાના રહેઠાણુ આગળ આવ્યો ત્યારે મોટો કૂકડો એક ઝાડ ઉપર ચઢી બેઠો હતો, આથી પેલી લોંકડી તે કૂકડાને મારી શકી નહિ જ્યારે તે લોંકડીનું કંઇ ફાવ્યું નહિ, એટલે તેણે પેલા નાના કૂકડાને કહ્યું, 'અલ્યા, જુઠા કુકડા અહીં તો એકે કૂકડો નથી. તું મને અહીં શા માટે નકામી બોલાવી લાવ્યો? મને બહુજ ભુખ લાગી છે' આટલું બોલી તેણે તે નાના કૂકડાની ગળચી પકડી મારી નાંખ્યો. નાનો કુકડો તડફડીઆ ખાતો ખાતો બોલ્યો, 'મે કેટલી બધી મુર્ખાઈ કરી કે અદેખાઇથી હું લોંકકડીને અહીં બોલાવી લાવ્યો? બીજાની અદેખાઈ કરે છે તેના અંતે આવા હાલ થાય છે!

૫. ઊંટ અને શિઆળ.

ઊંટ અને શિઆળ વચ્ચે દોસ્તી થઇ. એક ખેતરમાં તે છાનામાના પેસી જઇ પેટ ભરવાનો તે બંનેએ નિશ્ચય કર્યો શિયાળે પોતાનું પેટ ભરી લીધું, એટલે ખેતર બહાર જઇ તે ચીસો પાડવા લાગ્યો. ઊંટે કહ્યું; 'ભાઇ જરાવાર મુગો રહે; હજુ મારૂં પેટ તો અધુંએ ભરાયું નથી. શિઆળે જવાબ આપ્યો. 'તેમાં હું શું કરૂં? મને ચીશો પાડવાની ટેવ પડી ગઇ છે, તે કંઈ તારે માટે અત્યારે ને અત્યારે જતી રહેવાની છે? શિઆળની ચીસો સાંભળીને ખેતરનો ધણી આવી પહોંચ્યો તેને આવતો જોઇને શિઆળ તો નાસી છૂટયો, પણ પેલો ઊંટ સપડાઇ ગયો, ને તે બિચારાને ખૂબ માર પડયો! માર ખાતો ખાતો તે માંહમાંડ ખેતરમાંથી બહાર નીકળી નાઠો આગળ જતાં તે પેલા

શિઆળને જઈ મળ્યો. શિઆળે પોતાને દગો દીધો તેથી તેનો બદલો વાળવા પેલો ઊંટ લાગ શોધતો હતો. આગળ ચાલતાં એક ઉંડી નદી આવી ત્યારે શિઆળે કહ્યું ઊંટ ભાઈ ,તમે મને તમારી પીઠ ઉપર બેસાડી નદીને પેલે પાર ઉતારશો તો મોટી મહેરબાની થશે ' ઊંટે તેને પોતાની પીઠ ઉપર બેસાડયો, ને નદીની વચ્ચે આવી આમથી તેમ ને તેમથી આમ પોતાની પીઠ ઝોકાવવા લાગ્યો. આથી પેલા શિઆળને બીક લાગી કે જો આ ઊંટ પોતાની પીઠ વધારે નમાવશે તો હું નદીમાં પડી ડુબી મરીશ ? ઊંટે જવાબ આપ્યો, ' ભાઈ, તેમાં હું શું કરૂં ? મને મારી પીઠ હલાવવાની અને એક બાજુ નમાવવાની ટેવ પડી છે તે તારે માટે શું અત્યારે ને અત્યારે જતી રહેવાની છે ?' તે દિવસ તારો વારો હતો અને આજે મારો વારો છે, જોને ભાઇ ' કરીએ તેવું પામીએ અને વાવીએ તેવું લણીએ ' આમ બોલી તેણે પોતાની પીઠ એક તરફ ખુબ ઝોકાવી એટલે પીઠ ઉપર બેઠેલો શિઆળ ઉંડા પાણીમાં પડી ડુબી મુઓ !

---

૬. બકરો અને બળદ.

એક બળદ હતો. તેની પાછળ એક સિંહ પડયો, તેથી તે બીચારો જીવ લઈને નાઠો. તે એક મોટી ગુફામાં સંતાવા જતો હતો. પણ તેમાં તો એક બકરો રહેતો હતો તેણે તે બળદને અંદર પેસવા દીધો નહિ, અને તેના સામા શીંગડા ઉગામી ગર્વ કરીને કહ્યું, ' અરે ! તું કોણ છે ? તું મારા ઘરમાં પેઠો કેમ ? નીકળ અહીંથી ' બળદે નરમાશથી જણાવ્યું કે ભાઈ, હું

અહીં આડે દિવસે આવતો નથી, એ તમે સારી પેઠે જાણો છો હું અત્યારે મોટી આફતમાં આવી પડયો છું માટે તમારા ઘરમાં આશરો લેવા આવ્યો છું. જો તમે મને અત્યારે આશરો આપશો તો મોટો ઉપકાર થશે. બકરે તેનું બોલવું પુરૂં સાંભળ્યું પણ નહિ અને તેને મારવા ધસ્યો. આથી બળદને ઘણું માઠું લાગ્યું પણ તેને ત્યાં વધારે વખત રોકાઇ રહેવું પરવડે એમ ન હતું, કારણ કે તેની પાછળ પડેલો સિંહ બહુ છેટો ન હતો. જતાં જતાં તે બકરાને આટલું કહેતો ગયો કે અત્યારે હું તદન લાચાર છું. મને તારી કે તારા લાંબાં શીંગડાની બીક લાગતી નથી, પણ મને તો સિંહની બીક લાગે છે, નહિ તો કોણ બળવાન છે તે હું તને દેખાડી આપત. મારે તારી અત્યારે ગરજ પડી છે, માટે તું મારૂં અપમાન કરે છે. ભાઇ, ગરજ હોય છે ત્યારે તો બળવાન નબળાને નમે છે! રાજા રંકને ઘેર જાય છે, અને સોંઘું પણ મોંઘું થઇ બેસે છે!

૭. શિઆળ અને કૂકડો.

કોઇ એક ખેડુતના વાડામાં પરોઢીએ એક શિઆળ જાળમાં સપડાયો. એક કૂકડો તેની પાસે આવી તેના સામું જોવા લાગ્યો એટલે તે શિયાળ બોલ્યો, 'ભાઇ, પરોઢીએ તારો મીઠો સાદ સાંભળીને તને હું મળવા માટે આવતો હતો પણ એટલામાં હું આ જાળમાં સપડાઈ ગયો છું! મહેરબાની કરી તું મને આ દુઃખમાંથી છોડાવ અને એક છરી લાવી આ જાળ કાપી નાખે તો મોટો ઉપકાર થશે. જો તારાથી તેટલું પણ ન બને

તો જ્યાં સુધી હું આ જાળને મારા દાંત વડે કરડી ખાઉં ત્યાં સુધી તું ભલો થઈ ચુપચુપ રહેજે.

કૂકડો મનમાં સમજી ગયો, કે આ શિઆળભાઈ તો ઘણુંએ મારૂં કાસળ કાઢવા અહીં પધાર્યા હતા, પણ મારા ધણીએ પાથરેલી જાળમાં ભાઈ ફસાઈ ગયા છે. એટલે હવે આ બધું ડહાપણ કરે છે. શિયાળને કંઇ પણ જવાબ આપ્યા વિના તે ત્યાંથી એકદમ પોતાના ધણી પાસે દોડી ગયો, શિઆળે જાણ્યું, કે કૂકડો મારી જાળ કાપવાને છરી લેવા દોડી ગયો છે, પણ તે તો પોતાના ધણીને શિઆળની ખબર આપવા ગયો હતો. થોડી વાર પછી તે કૂકડો અને તેનો ધણી શિયાળની પાસે આવી પહોંચ્યા, તે વેળા તે શિઆળ પોતાના દાંતથી ફાંસાની દોરડી કરડી ખાતો હતો. તેમે જોઇ પેલો ખેડુત બોલ્યો, 'અલ્યા, લુચ્ચા શિઆળ, તું અહીં દરરોજ છાનોમાનો આવી મારૂં ઘણું નુકશાન કરી જાય છે, તું આજે ઠીક સપડાયો છે, જો મારા નિમકહલાલ અને શાણા કૂકડાએ મને આજે વખતસર ખબર ન આપી હોતતો તારે તો આજે પણ નાસી છુટવું હતું! લુચ્ચાઈ કરનાર રોજ પકડાતા નથી, પણ જ્યારે તે પકડાય છે, ત્યારે તેના આવા હાલ થાય છે.' આમ કહીને તે ખેડુતે તે શિયાળને ડાંગ વડે મારીને ઠાર કર્યો.

૮. મગર અને વાંદરો.

એક તળાવ હતું. તેમાં એક મગર રહેતો હતો. તે તળાવને કાંઠે એક જાંબુનું ઝાડ હતું. તે ઝાડ ઉપર એક વાંદરો રહેતો

હતો. મગર અને વાંદરો નજીક નજીક રહેતા હતા, તેથી તે બંને વચ્ચે દોસ્તી થઈ હતી. વાંદરો મગરને ખાવા માટે ઝાડ ઉપરથી પાકાંમીઠાં જાંબુ તળાવમાં ફેંકતો. એક દિવસ તે મગરે વિચાર્યું કે આ જાંબુ આટલા બધા મીઠાં છે, તો તે ખાઈનેજ જીવનાર વાંદરાનું કાળજું કેટલું બધું મીઠું હશે? ગમે તેમ કરી આ વાંદરાને મારી બોડમાં લઇ જઈ, તેને મારી નાખી, તેનું કાળજું ખાઉં તો ઠીક. આમ વિચાર કરી તે, કાંઠે આવી પેલા વાંદરાને કહેવા લાગ્યો, 'વાંદરાભાઇ, વાંદરાભાઈ, તમે મને રોજ સારાં સારાં જાંબુ ખાવા નાખો છો, પણ હુંજ કમનસીબ છું કે મારાથી તમારી જરા પણ પરોણાગત થતી નથી. જો આપ કૃપા કરી મારી બોડમાં આવો તો મારા ઉપર આપનો મોટો ઉપકાર થશે' વાંદરે જવાબ આપ્યો, 'મગરભાઈ, તમારૂં ઘર પાણીમાં છે, તો હું ત્યાં કેવી રીતે આવી શકું? મગરે જવાબ આપ્યો, 'તેની તમારે ફીકર કરવી નહિ; હું તમને મારી પીઠ ઉપર બેસાડી મારે ઘેર સહીસલામત લઇ જઈશ.' આ શબ્દો સાંભળી વાંદરો ઝાડ ઉપરથી ઉતરી કાંઠા પાસે ઉભો અને જ્યારે મગર કાંઠા પાસે આવ્યો, એટલે તે તેની પીઠ ઉપર ચડી બેઠો. મગરે તેને પોતાની બોડમાં લઈ જઇ કહ્યું, આજે તો તારા મીઠા કાળજાંનો સ્વાદ ચાખવાની મારી ઇચ્છા થઈ છે, અને તેથીજ હું તને અહીં બોલાવી લાવ્યો છું. વાંદરાએ વિચાર્યું, કે હવે તો વગર મોતે મુઆ, માટે નાસી છુટવા કંઇ પેતરો રચવો પડશે. થોડી વાર વિચાર કરી તે કહેવા લાગ્યો, 'ઓહો! તેમાં તે શું? પણ ભલા મિત્ર, જો મારૂં મીઠું કાળજું ખાવાની તારી ઇચ્છા થતી હતી, તો તારે મને પહેલેથીજ કહેવું હતું

કેની ! હું તો મારૂં કાળજું ઝાડ ઉપર મુકીને અહીં આવ્યો છું; તારા મનમાં કાળજું ખાવું એમજ હોય તો મને પાછો લઇ જા, એટલે હું ઝાડ ઉપરથી તે લઇ આવું.' આ શબ્દો સાંભળી મગર તેને પોતાની પીઠ ઉપર બેસાડી પાછો કિનારે લઈ ગયો, એટલે તે વાંદરો કુદકો મારી ઝાડ ઉપર ચડી ગયો, અને કહેવા લાગ્યો. 'હે હૈયા ફુટા મગર, કાળજું તે વળી ઝાડ ઉપર છુટું મુકાતું હશે ! હશે તું તારા બોડમાં પાછો ચાલ્યો જા; તારા જેવા દગાખોરની મેમાનગીરીએ પહોંચી, અને તારા જેવા મુર્ખની દોસ્તીથી જીવ જોખમમાં આવી પડે છે, તે પણ જાણ્યું.'

૯. બે બીલાડી અને વાંદરો.

કોઇ એક સ્થળેથી એક રોટલો લાવી, બે બિલાડીઓ તેના ભાગ પાડવા બેસે છે.

પહેલી બિલાડી—(બીજીને) અલી, લાવ, આ રોટલાના હું ભાગ પાડી આપું.

બીજી બિલાડી—(પહેલીને) એમ કેમ વારૂ? શું મને ભાગ પાડતાં નથી આવડતા કે હું તે કામ તને સોંપું ?

પહેલી—(તડુકીને) તેમાં તે આટલું બધું શાની બોલી નાંખે છે જોયું તારૂં ડહાપણ ! રોટલી લાવવામાં તો જેટલી તને મહેનત પડી હતી, તેટલી મને પણ પડી હતી.

બીજી બિલાડી—(ઘુરકીને) રાખ તારી બડાઇ તારી પાસે ! તારા લવલવાટથી હું ડરી જવાની નથી, સમજીને ? જુઓને શરમાતી પણ નથી, ને મનમાં જેમ આવે છે તેમ બોલે છે.

(બંને બિલાડી ખીજવાઇ જઇ લડવા તૈયાર થાય છે, એટલામાં એક વાંદરો આવે છે.)

વાંદરો—(બંને બિલાડીને ગુસ્સે જોઈ, મનમાં) કંઈ લડાઈ સળગી લાગે છે. લાવ જોઉં, શું છે. (બિલાડીઓને) કેમ બેનો શું છે ?

(બંને બિલાડી પોતપોતાની હકીકત તેને કહી સંભળાવે છે.)

વાંદરો—(સાંભળી રહ્યા પછી) ઓહો ! એટલુંજ કેની ! એક રોટલાના ભાગ કરવા તેમાં શી મોટી વાત છે ? જો તમને હું કરી આપું.

બંને બિલાડી—(સાથે) ખુશીથી, ખુશીથી.

વાંદરો પહેલાં તે રોટલાના બે કકડા કરે છે; એક નાનો ને બીજો તેનાથી થોડો મોટો. આ બંને કકડાને તાજવાના પલ્લામાં મુકે છે. મોટો કકડો ભારે લાગવાથી તેમાંથી એક જબરૂં બચકું ભરી ખાય છે, એટલે તે તરફનું પલ્લું પાછું ઉંચે જાય છે. તે વળી પાછો નાના રોટલામાંથી એક જબરૂં બચકું ભરી ખાય છે, એટલે તે તરફનું પલ્લું પાછું ઉંચું જાય છે બને બિલાડી—(વાંદરાંની લુચ્ચાઈ સમજી જવાથી) ભાઇ, થયું; હવે રોટલાના કકડા અમને પાછા આપો. અને અમારી મેળે તેના ભાગ લડયા વિના પાડી લઇશું.

વાંદરો—બેનો, જરા ધીરી થાઓ, અત્યાર સુધી તમને ભાગ પાડી આપવાની કડાકુટ કરી તેથી મને ભુખ લાગી ગઇ છે, માટે મારી મહેનતના બદલામાં મારો ભાગ લઇ જે બાકી વધે તે તમને પાછું આપું છું. (આટલું બોલી બાકીના કકડા પણ તે

ખાઈ જાય છે, એટલે બંને બિલાડી વીલા મોં કરી ત્યાંથી ચાલી જાય છે) તેમને જતી જોઈને પેલો પાકો વાંદરો ખુબ હસ્યો, ને બોલ્યો, 'બેની લડાઈમાં ત્રીજો ખાઈ જાય છે.'

૧૦ સિંહની માંદગી અને ખંધો શિયાળ.

ઘણાં પશુઓને મારી ખાવાથી સિંહને અપચો થયો, અને તેથી તે માંદો પડયો. શિઆળ સિવાયનાં વગડાનાં બધાં પશુઓ તેની ખબર પુછવા આવ્યાં હતાં. વરૂએ શિઆળની ચાડી ખાધી, અને સિંહને કહ્યું, 'મહારાજ આપની તબીયત જોવા વનમાં બધાં પશુઓ આવેલાં છે; પણ એકલો શિઆળજ આવ્યો નથી; મહારાજ તેને આપની શી દરકાર ?' આ પ્રમાણે વાત ચાલતી હતી, એટલામાં શિઆળ આવી પહોંચ્યો. સિંહને ગુસ્સે જોઈને તે તરતજ સમજી ગયો, કે આજે લુચ્ચા વરૂએ આ ભોળા રાજાને ભંભેર્યો લાગે છે.' થોડી વાર વિચાર કરી બે હાથ જોડી, તે સિંહને કહેવા લાગ્યો, મહારાજ આપને માંદા સાંભળી બધાં પશુઓ આપને જોવાને અહીં દોડી આવ્યાં, પણ હું તો આપને માટે દવા લાવવા બારોબાર વૈદને ઘેર દોડી ગયો. વૈદરાજે મને દવા બતાવી છે, અને કહેવરાવ્યું છે, કે જો તે દવાનો ઉપયોગ ઢીલ વિના થશે તો વનના રાજાજી તરતજ સાજા થઈ જશે.' આ શબ્દો સાંભળી સિંહનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો અને તે તરતજ બોલી ઉઠયો, 'અલ્યા શિઆળ, તે દવા તરતજ લાવ, કારણ કે હવે મારાથી આ દુઃખ જરા પણ ખમાતું નથી.' શિઆળ બોલ્યો, 'મહારાજ તે દવા અહીં

હાજર છે. વૈદરાજે કહેવરાવ્યું છે, કે વરૂના શરીર ઉપરથી ઉતારી લીધેલ ગરમાગરમ ખાલ જો આપના પેટ ઉપર મુકવામાં આવશે, તો બીજી કોઇ પણ દવા કરવાની જરૂર પડશે નહિ; આ દવાથી એકજ પળમાં આપને આરામ થઇ જશે. એટલુંજ નહિ, પણ આપ કોઇ દિવસ ફરી માંદા પડશો નહિ.' આ સાંભળી સિંહે બધાં પશુ તરફ નજર ફેરવી, એટલે તેઓએ જોતજોતામાં પેલા ચાડી ખાનાર વરૂને ખાલને માટે ફાડી ખાધો !

૧૧. શિઆળ અને ખીસખોલી.

કોઈ એક તળાવમાં રહેનારો એક કાચબો કાંઠા ઉપરની સુકી જમીન ઉપર આવીને બેઠો હતો. એક શિઆળે તેને ત્યાં જોયો, એટલે તે કાચબો બીકથી પોતાના કોટલામાં ભરાઈ બેઠો; પરન્તુ તે શિઆળ તેની પાસેથી ખસ્યો નહિ. આ બધું એક ખીસકોલી જોયા કરતી હતી. તેણે વિચાર્યું કે જો આ શિઆળ અહીંથી ખસશે નહિ. તો બિચારા કાચબાનો જીવ જશે; માટે તેનો જીવ બચાવવા કંઈક યુક્તિ કરવી જોઇએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બેલી, 'શિઆળ ભાઈ, આ કાચબાનું કોટલું ઘણું કઠણ છે, માટે એને પાણીમાં પલાળજો તો તે બહુજ પોચું થઇ જશે, અને પછીથી તે ખાવાની તમને મજા પડશે' શિઆળે જાણ્યું, કે આ ખીસકોલી મને ખરી સલાહ આપે છે, કારણ કે કોટલું પોચું પડશે, એટલે મને ચાવવામાં ઘણીજ ઓછી મહેનત પડશે. આમ વિચાર કરી તેણે તે કાચબાને ધીમે ધીમે હડશેલીને છાછરા પાણી આગળ લાવી મુકયો કાચબાને તેટલુંજ

જોઈતું હતું. તે ઉંડા પાણીમાં તરતજ સરી ગયો. અને મોતમાંથી બચ્યો. આથી પેલો શિઆળ ઘણું ચીડાયો અને પોતાને ખીસકોલીએ છેતર્યો તેથી તેને મારી નાંખવા તેની પાછળ દોડયો; પરંતુ ખીસકોલી તો ઝાડ ઉપર ચડી ગઈ. એટલે તેનું કંઈ પણ ફાવ્યું નહિ. આથી શિઆળ ઘણોજ ખીજવાઈ ગયો, અને ઝાડ ઉપર ચઢી ગએલી ખીસકોલીને કહેવા લાગ્યો, 'અલી' તું નીચે નહિ આવે તો કયાં જવાની છે? હું તો અહીં આ બેઠો; અહીંજ સાત દિવસ સુધી રહીશ. અને મારૂં ભાણું પણ અહીંજ મંગાવીશ; નકકી જાણજે જે હું તને માર્યા વિના અહીંથી ખસવાનો નથી.' ખીસકોલીએ જાણ્યું કે આ તો ઉલટા મારા ભોગ મર્યા! ગમે તેમ કરી આ શિઆળને અહીંથી નસાડવો જોઈએ. આમ વિચાર કરી તે ઝાડની ઉંચામાં ઉંચી ડાળ ઉપર ગઈ અને સામેની દિશામાં જોઇ બોલી, 'શિઆળભાઈ, શિઆળભાઈ, સામે કેટલાક શિકારીઓ ડાઘીઆ કુતરા લઇ તમારે માટે ભાણું લાવતા જોઉં છું; ઓહો! તેઓ કેટલાક બધા ઉતાવળા આવે છે!' શિઆળ સમજી ગયો, કે જો હવે અહીં વધારે વાર થોભીશ, તો તે શિકારી અને ડાઘીઆ કુતરા અહીં આવી પહોંચશે, અને મને મારી નાંખશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે ત્યાંથી કંઇ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વિના ચાલ્યો ગયો, એટલે ખીસકોલી ઝાડ નીચે ઉતરી આનંદથી રમવા લાગી.

---

૧૨. પંખીઓની લડાઇ.

એક વેળા ચકલી, સમડી, કાગડો અને પોપટ સાથે રમતાં હતાં. રમતાં રમતાં તેઓ લડી પડયા, સમડી બોલી, 'અલી

ચકલી, તું કેટલી બધી બીકણુ છે ! તારા જેવાં નરમ પક્ષી તે શા કામનાં !' ચકલીએ જવાબ વાળ્યો, 'સમડીબાઇ, તમે મારાં કરતાં જબરાં છો, એટલે તમે મને તુચ્છકારી કાઢો છો, પણ હું તમને ન ઓળખતી હોઉં ત્યારે કેની ? કહોને તમારામાં ને ચોરમાં વળી શો ફેર છે ? જેનું તેનું જે તે ઝડપી લઇ જવાનીજ તમારી દાનત છે ! વળી અમે તમારા જેવાં ઘાતકી તો નથી ને ?

હજી આ બોલાચાલી તો ચાલતી હતી, એટલામાં તો કાગડો અને પોપટ પણ ચડભડી ઊડયા. કાગડો કહેવા લાગ્યો, 'અલ્યા પોપટ, તને સારૂં બોલતાં ને ગાતાં આવડે છે. તેમાં આટલો બધો શાને ફૂલાઇ ગયો છે ? માણસો તો તને કેદમાં પૂરી રાખે છે ! વળી તે તને ખાવા પીવાનું આપે, ત્યારેજ તારાથી ખવાય કે પીવાય ! આવી ગુલામગીરી આપણાથી તો સહન ન થાય ! આ શબ્દો સાંભળી પોપટને ઘણો ગુસ્સો ચઢી આવ્યો તેથી તે બોલ્યો, "કાગડાભાઇ રાખો બહુ થયું; તમને હું સારી રીતે ઓળખું છું; તમે તાવડીનાં તળા જેવા રૂપાળા છો એટલે તમને કોણ પાળે ? હું મીઠું મીઠું બોલું છું તેથી લોકો મને ઘણા ઉમંગથી પાળે છે, ને વખતસર સારૂં સારૂં ખાવાનું આપે છે, કાગડાભાઇ, તમારો રાગ સાંભળીને લોકોને કંટાળો ઉપજે છે, અને લોકોમાં તમારી આબરૂ કેટલી છે તે પણ ખુલ્લુંજ છે; કોઇને લુચ્ચું કે ખંધું કહેવું હોય તો તેઓ છચોક કહે છે, કે આ તો કાગડા જેવું છે ? આવી રીતે લોકોમાં વગોવાવું તેના કરતાં તો મરવું સારૂં !

કાગડો આ શબ્દો સાંભળી છકજ થઇ ગયો, અને એટલો બધો શરમાઈ ગયો, કે તે ત્યાંથી તરત ઉડી ગયો, તેને ઉડી જતો જોઇ પોપટ સમડી અને ચકલી પણ ત્યાંથી ઉડી ગયાં.

૧૩. સસલો અને કાચબો.

સસલો—(બડાઈ મારતો મારતો કાચબાને) કાચબાભાઈ કાચબાભાઇ, તમે બહુજ ધીમા દેખાઓ છો! હું જેટલું એક કલાકમાં દોડી શકું તેટલું તો તમારાથી એક મહીનામાં ચલાય પણ નહિ! તમારા જેવા ઠંડાથી શું થઇ શકે?

કાચબો—ભાઇ, આટલી બધી પતરાજી શા સારૂ કરો છો? અહંકાર કોઇનો રહ્યા નથી. શેરને માથે સવાશેર હોય છેજ. તમારે દોડવાનો બહુ ફાંકો હોય, તો આવી જાઓ, આપણે શરત દોડીએ.

સસલો—(ગર્વથી) હા, હા, આવીજા, આવીજા; પણ કોણ જીત્યું ને કોણ હાર્યું તેનો ચુકાદો આપનાર કોણ?

(લોંકડી દાખલ થાય છે)

લોંકડી—(બંનેને) કેમ શી વાતચીત ચાલી રહી છે? (શરત સંબંધી હકીકત સાંભળી લીધા પછી) ઓહો! એમાં તે શી મોટી વાત છે! શરતનો ચુકાદો હું ઘણી ખુશીથી આપીશ. ચાલો, બંને એક સીધી લીટીમાં ઉભા રહો. સામે ઝાડનું હુંહું દેખાય છે, ત્યાં જે પહેલો પહોંચશે, તે જીત્યો કહેવાશે. તૈયાર; એક, બે, [થોડી વાર થોભી] ત્રણ.

સસલો—(ઝાડનું હુંહું થોડું દુર રહે છે, એટલે વિચાર કરે છે) હજુ કાચબો દેખાતો નથી; તે ઘણો પાછળ રહી ગયો છે, હું તો ઠુંઠાની નજીક આવી પહોંચ્યો છું કાચબાને આટલે આવતાં બહુ વાર લાગશે; લાવને, જરા ઊંઘ કાઢી લઉં!

સસલો ઊંઘી જાય છે, અને કાચબો ધીમે ધીમે કાંઈ પણ અટકાયા વિના ઠુંઠા આગળ પહેલો આવી પહોંચે છે.

લોંકડી—(સસલાને ઊંઘમાંથી ઉઠાડીને) સસલાભાઈ સસલાભાઈ ઊઠો, ઊઠો.

સસલા—ઊંહ ! ઊંહ ! હજુ બહુ વાર છે; આટલો વહેલો ઊઠીને હું શું કરૂં ?

કાચબો—(ઠુંઠા આગળથી મોટી બુમ પાડીને) સસલાભાઈ ઓ બડાઈખોર સસલાભાઈ, હું નિશાન આગળ કયારનોએ આવી પહોંચ્યો છું, તમારી ઊંઘ હજુ ઉડી નથી કે શું ?

કાચબાનો સાદ સાંભળીને સસલો ગભરાતો ગભરાતો એકદમ ઠુંઠા તરફ દોડવા લાગે છે. 'કાચબો જીત્યો' એ પ્રમાણે લોંકડીએ ચુકાદો આપ્યો. જતાં જતાં લોંકડી બોલી, સસલાભાઈ, જ્યાંસુધી માથે લીધેલું કામ પુરૂં થાય નહિ ત્યાંસુધી જરા પણ આળસ કરવાથી ઘણો ગેરલાભ થાય છે. આ કામ હમણાં કરી નાખીશ, હજુ બહુ વખત છે, એમ કહીને નકામો વખત કાઢવાથી મોટા દુઃખમાં આવી પડાય છે, સમજ્યાં ?'

૧૪. જાત્રાએ જઇ આવેલી બિલાડી.

એક બિલાડી હતી, એક ગાગરમાંથી દુધ પીવા માટે તેણે ઘણી મહેનતે તેમાં પોતાનું માથું ઘાલ્યું; પરંતુ તે ગાગરનું મોં સાંકડું હતું, એટલે તેમાંથી તે પોતાનું માથું પાછું કાઢી શકી નહિ. ઘણાં તરફડીઆં માર્યાં પછી તે ગાગરને અથડાવી

ફોડી નાખી, પણ તેનો કાંઠો તેની ડોકમાં ભરાઇ રહ્યો. તેણે વિચાર કર્યો, કે ઊંદર આ કાંઠો મારી ડોકમાં જોશે, તો તે મારી મશ્કરી કરશે; માટે મારે કંઈક યુક્તિ લડાવવી જોઈએ. આમ વિચાર કરી તે એક ખેતરમાં ગઈ. તે ખેતરમાં કેટલાક ઊંદર એક દરમાં સાથે રહેતા હતા. આગળ જઈ તે બિલાડી કહેવા લાગી 'ભાઈઓ, હવે હું તમને મારવાની નથી; કેદારનાથની જાત્રાએ જઇ આવી છું, ને પવિત્ર થઇ આવી છું. જો તમને મારા બોલવામાં વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો જુઓ, હું ત્યાંથી મારી ડોકમાં આ કંકણ પહેરી લાવી છું. તમારા ઘર આગળ બેસીને મેં તમારી ચોકી કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે.' ભોળા ઊંદરોને તેના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ આવ્યો, એટલે તેઓએ તેને પોતાના દર આગળ બેસવા દીધી; અને ખેતરના રખેવાળ કુતરાને કહ્યું, કે આ બિલાડીબાઈને અહીં બેસવા દેજો, ને મહેરબાની કરી તેને કંઇ હરકત કરશો નહિ.

તે દરમાંના બધા ઊંદરો હારબંધ બહાર જતા અને પાછા હારબંધ દરમાં પેસતા. પેલી બિલાડી દરરોજ છેલ્લામાં છેલ્લા એક ઊંદરને પોતાના પગ તળે દબાવી રાખી મારી નાખતી દરમાં જ્યારે ઘણા ઊંદર ઓછા દેખાવા લાગ્યા, ત્યારે 'આમ શાથી થયું' એ પ્રમાણે બધા ઊંદરો વિચાર કરવા લાગ્યા. એક ઘરડા અને અનુભવી ઊંદરને બિલાડી ઉપર શક ગયો, તેથી એક વેળા તે હારમાં છેલ્લામાં છેલ્લો રહ્યો. દરરોજની પેઠે જેવી તે બિલાડી તેને પગ તળે દબાવવા ગઈ કે પહેલેથીજ સાવચેત રહેલો તે ઘરડો ઊંદર છટકી જઈ દરમાં પેસી ગયો. ત્યાં જઇ બધા ઊંદર પાસે તે બિલાડીનું પોગળ તેણે ખુલ્લું કરી દીધું. બિલાડી પણ ચેતી

ગઈ, કે હવે મારી લુચ્ચાઈ પકડાઈ છે; તેથી અહીં વધારે વખત રહેવું સહીસલામત નથી. હવે પેલો ઘરડો અને અનુભવી ઊંદર છાનો-માનો બહાર નીકળી ખેતરના રખેવાળ કુતરા પાસે ગયો ને કહેવા લાગ્યો 'રક્ષણ કરો! રક્ષણ કરો! મહારાજ, પેલી લુચ્ચી બિલાડીએ તો દગો દઈને અમારા દરના ઊંદરોનો ઘાણ કાઢી નાંખ્યો છે; માટે હવે આપને જેમ ઠીક લાગે તેમ કરો.' ભોળા ઊંદરોને ભોળવી પોતાની હદમાં પેસીને તે લુચ્ચી બિલાડીએ આટલું નુકશાન કર્યું એમ તે કુતરે જાણ્યું, ત્યારે તે ઘણો ગુસ્સે થઇ ગયો; અને જેવી તે બિલાડી ખેતરમાંથી નાસી જવા જતી હતી, તેવોજ તે તેની પાછળ પડયો અને તેને પકડી ફાડી ખાધી!

વનનો રાજા પસંદ કરવા મળેલી પશુપક્ષીઓની સભા

વનનો રાજા સિંહ મરી ગયો; તેથી વનમાં રહેનારાં બધાં પશુપક્ષીઓ એકઠાં મળ્યાં, ને નવો રાજા કોને નીમવો તે બાબત વિચાર કરવાં લાગ્યાં.

પ્રથમ બધાં પશુપક્ષીઓ તરફથી શિયાળે ગંભીર અવાજે કહ્યું, 'ભાઈઓ, આપણો ઘણોજ બળવાન રાજા સિંહ મરણ પામ્યો છે; તેથી નવો રાજા નીમવા અહીં આપણે બધાં મળ્યાં છીએ. સિંહના મરણ માટે આપણે બધાં ઘણાંજ દિલગીર છીએ; પરન્તુ રાજા સિવાય રહી શકાય નહિ, માટે કોઈને રાજા નીમવાની ખાસ જરૂર છે. અહીં બેઠેલાં સર્વે પશુપક્ષીઓમાંથી જે રાજા થવાને માટે ઉમેદવાર હોય તેમણે પોતપોતાની લાયકાત વારા ફરતી જણાવવી.'

લોંકડી—મારા જેવું દાવપેચવાળું અને પહોંચેલું પ્રાણી એક પણ નથી. જો હું રાજા થઈશ તો મારી હોશિયારીથી બધાં પ્રાણીઓને તાબે કરીશ; માટે મને રાજાની પદવી આપશો એવી મારી અરજ છે.

હરણ—લોંકડી કરતાં હું દોડવામાં ચાલાક છું; વળી સ્વભાવે પણ ગરીબ છું; તેથી બધાં પશુઓ મને ચાહે છે. જો હું રાજા થઈશ, તો મારી ભલમનસાઇ અને ચંચળાઈ વડે બધાં પ્રાણીઓને હું વશ રાખીશ.

વાંદરો—હું ધારૂં છું કે તમે ઘણાંખરાંએ મનેજ રાજા નીમવાનો ઠરાવ કરી મૂક્યો હશે; કારણ કે હું માણસને વધારેમાં વધારે મળતો આવું છું; વળી મોટા મોટા ઠેકડા મારી, મોટા જોદ્ધા હનુમાનજી જેવાં કામો કરી શકું છું. આ સઘળું ધ્યાનમાં લઈ આપ બધા મને રાજા નીમશો એવી મારી ઉમેદ છે.

ગધેડો—લોંકડી કે હરણ બેમાંથી એક પણ રાજા થવાને લાયક નથી. લોંકડી ઘણી લુચ્ચી અને હરણ ઘણું બીકણ છે. વાંદરાંની જાત અટકચાળી હોય છે, ને રાજા તો અટકચાળા હોય નહિ. માટે વાંદરાને તો રાજા નીમી શકાયજ નહિ. જો ખરૂં માનો તો જેમ રાજા રાજનો ભાર ઉપાડે છે તેમ હું પણ ભાર ઉપાડું છું; વળી બધાં બીહી જાય એવું હું ભૂંકું છું, માટે આપ બધાં મને રાજા નીમશો એવી હું આશા રાખું છું.

પોપટ—જુઓ, હું માણસના જેવું બોલું છું એટલુંજ નહિ પણ ઘણું મીઠું બોલું છું; તેથી મારી મીઠી વાણીથી હું બધાંને વશ કરીશ; તેથી આપ બધાં મને રાજા નીમો તો સારૂં; પછી આપની મરજી.

કીડી—રાજા થવા માટે માગણી કરનારાં ઉપલાં બધાં પશુ-પક્ષીઓ મૂર્ખ છે. અમે અમારી નાતમાં ભેગાં થઇ ઝીણી બુદ્ધિથી વિચાર કર્યો છે અને બીજાં પશુપક્ષીઓને પણ વાતો કરતા સાંભળ્યાં છે કે સિંહના મરણ પછી હાથી સિવાય બીજું કોઇ આપણો રાજા થવા લાયક નથી. છેવટે શિયાળે બધાં તરફથી નીચેનો ઠરાવ વાંચી સંભળાવ્યોઃ—

ઠરાવ.

"રાજા ઘણો બળવાન, ડાહ્યો, અને ગંભીર હોવો જોઇએ. પ્રજાનું ભલું કરવું એ તેની મુખ્ય ફરજ છે. રાજા થવું એ કંઇ જેવું તેવું કામ નથી. આપણાં બધાં કરતાં મોટાઈમાં અને ડહાપણમાં હાથી ચડે છે; માટે વનના રાજા તરીકે હાથીને નીમવામાં આવે છે."

---

૧૬. બિલાડીની ડોકે ઘંટડી કોણ બાંધશે ?

ઊંદરનું બચ્ચું—(એક મોટા ઊંદરને) આજે એટલી બધી ભુખ લાગી છે, કે કહેવાની વાતજ નહિ; પણ આજ રાતે બહાર નીકળી શકાય એમ નથી; કારણ કે ઘરવાળીએ એક નવી બિલાડી પાળી છે.

મોટો ઊંદર—ખરૂં; વળી તેના પગ નીચે મખમલ જેવી સુંવાળી ગાદી છે, તેથી તે આપણા તરફ આવે તોપણ આપણને બીલકુલ ખબર પડે નહિ (પોતાના હૈયા ઉપર હાથ મૂકીને) જુઓને, મારૂં હૈયું તો તેના વિચારથીજ અત્યારથી ધડક ધડક થઇ રહ્યું છે !

એક ઘરડો ઊંદર—અરે ! તમે બધાં બહુજ બીકણ લાગો છો. તમારી અક્કલનો તો જરા ઉપયોગ કરો. આંધાને તેની ડોકે એક

ઘંટડી, કે જ્યારે તે આપણા તરફ આવે ત્યારે તે ઘંટડીનો રણકો આપણે બધાં સાંભળી શકીએ, અને સુખેથી નાસી જઈએ !

બીજા ઊંદરો—(હર્ષથી તાળીઓ પાડીને અને ચીંચીંના મોટે અવાજે) ખરૂં, ખરૂં, તેમજ, તેમજ, શાબાશ ! શાબાશ ! ફક્ત એક ઘંટડીનીજ જરૂર છે.

ઘરડો ઊંદર—(ફુલાઇ જઇને) ભાઇઓ, તમે મારા કહેવાની ખુબી સમજો છો તેથી મને ઘણોજ આનંદ થાય છે. હું હમણાંજ ઘંટડી લાવું છું. (તે ઘરડો ઊંદર બધાંથી છુટો પડી જાય છે. અને થોડીવાર પછી એક ઘંટડી વગાડતો વગાડતો પાછો આવે છે.)

ઘરડો ઊંદર—જુઓ, ભાઈઓ, આ ઘંટડીનો રણકો કેવો તીણો છે ! ઘરના ગમે તે ભાગમાં તેનો અવાજ સંભળાય છે.

બધાં ઊંદરો–(તાળીઓ પાડીને) હો ! હો ! હો ! ઘંટડી તો ઘણી મજાની છે ! વાહ ! વળી તેનો રણકો કેવો સરસ સંભળાય છે ! જો આ ઘંટડી ગમે તે બિલાડીની ડોકે બાંધવામાં આવે તો પછી તેની મગદુર નથી કે તે એક પણ ઊંદરને પકડી શકે !

ઘરડો ઊંદર—એમજ, એમજ; પણ હવે આ ઘંટડી બિલાડીની ડોકે બાંધવા માટે કોણ જાય છે ?

(બધાં ઊંદરો આશ્ચર્ય પામી એક બીજા તરફ મૂઢની પેઠે જુએ છે.)

નાનો ઊંદર—(ધ્રૂજતો ધ્રૂજતો) ભાઇ સાહેબ, મારા હાથ એટલા બધા નાના છે કે મારાથી તો આ કામ થઇ શકશે નહિ.

(બીજાં ઊંદરો પણ જુદાં જુદાં બાનાં કાઢે છે.)

ઘરડો ઊંદર—આ કામ કરવા કોઇ ખુશી હોય એમ જણાતું નથી; ત્યારે હવે હું મારી આંખો બંધ કરી ત્રણ ફેરા ફરૂં છું; અને ત્રીજે ફેરે મારા હાથમાં જે ઝલાઇ જશે તેને આ ઘંટડી બાંધવા જવું પડશે.

બધાં ઊંદરો—હા, હા, ખરૂં, ખરૂં, એમજ કરો; એમજ કરો. (ઘરડો ઊંદર આંખો બંધ કરી આંટા ફરવા લાગે છે, એટલે બધાં ઊંદરો છાનામાના પોતપોતાનાં દરમાં ભરાઇ જાય છે.)

ઘરડો ઊંદર—(આંખો ઉઘાડીને) શું ! આ શું ! ખરે ! બધાંજ ઊંદરો બોકણુ લાગે છે ! કંઇ ફીકર નહિ, હું જાતેજ આ ઘંટડી બિલાડીની ડોકે બાંધવા જઇશ; પણ અરે ! સામે પેલું કોણ આવે છે ? (બિલાડીને જોઇને તે પણ ઘંટડી મૂકી નાસી જાય છે.)

બડાઇખોર ઘરડા ઊંદરને નાસતો જોઇને ઘરમાંથી ડોકીઆં કાઢી રહેલાં બધાં ઊંદરો ખડખડાટ હસી પડયાં ! ! !

---

૧૭. હાથી અને બાળક

એક હાથી એક ફળ વેચનારી બાઇની દુકાન આગળથી હરરોજ જતો. તે બાઇ હમેશાં તે હાથીને એક એક ફળ ખાવા આપતી. તે બાઇને એક બાળક હતું. તે પણ તેની મા પાસે દુકાન ઉપર બેસતું. એક દીવસ એવું બન્યું, કે તે બાળક રસ્તા ઉપર રમતું હતું; એટલામાં પેલો હાથી ગાંડો થઇને રસ્તામાં જે કંઇ નજરે પડતું તેનો નાશ કરતો કરતો તે

ફળ વેચનારી બાઇની દુકાન આગળ આવી પહોંચ્યો. લોકો હાથીની બીકથી નાસભાગ કરી રહ્યાં હતાં. રસ્તામાં રમતા પોતાના બાળકને ગભરાટ અને બીકને લીધે રસ્તા ઉપર પડતું મૂકી, તે ફળ વેચનારી પણ એકદમ પોતાની દુકાનમાં ભરાઈ બેઠી. હાથીએ તે બાળકને જોયું કે તરતજ તેણે તેને પોતાની સુંઢમાં ધીમેથી ઉંચકી લીધું અને તે ફળ વેચનારીના ઓટલા ઉપર સંભાળથી પાછું મૂકી દીધું! લોકો ધારતાં હતાં, કે ગાંડો હાથી તે બાળકને જોતજોતાંમાં કચરી નાખશે; પણ તે ડાહ્યા અને સમજુ હાથીએ તેમ કર્યું નહિ. તે પોતાના ઉપર કરેલા ઉપકાર કંઈ ભૂલી ગયો નહોતો. ઉલટો તે હાથી તે દુકાન આગળ આવ્યો એટલે તદ્દન શાંત થઈ ગયો; અને કંઇ પણ તોફાન કર્યા વિના ત્યાંથી હાથીખાનામાં પાછો ફર્યો.

---

૧૮. ભોળો ભાભો અને ઊંટ

એક ભાભો ખેતરમાંથી પક્ષી ઉડાડી મૂકવા માટે 'હો' 'હો' 'એહે' 'એહે' એવી બૂમો પાડતો અને થાળી વગાડતો. એક દિવસે એક ઊંટ તે ખેતરમાં દાણા ખાવા પેઠો. તેને પણ બીવરાવી નસાડી મૂકવા માટે તે ભાભો જોરથી થાળી વગાડવા લાગ્યો. થાળીનો અવાજ સાંભળી તે ઊંટ બોલ્યો, 'ભોળા ભાભા, થાળી વગાડીને તમારા હાથ દુઃખી જશે તોપણ તેના અવાજથી હું કંઇ ડરી જવાનો નથી! તમે એમ ધારતા હશો કે આ અવાજથી ભડકીને હું નાસી જઇશ. પણ મારી પીઠ ઉપર તો નગારાં ગડગડે છે તોએ હું ડરતો નથી! તો પછી તમારી આ થાળીનો શો હિસાબ?

---

૧૯. આરબ અને તેનો ઘોડો

એક આરબ હતો. તેની પાસે એક ઘણો નિમકહલાલ ઘોડો હતો. તે આરબ તેની ઘણીજ સંભાળ રાખતો અને તેને પોતાના છોકરા કરતાં પણ વધારે ચાહતો. ઘોડો પણ તે આરબ જેટલું કહેતો તેટલુંજ કરતો. એક દિવસ કેટલાક લુટારા તે આરબના હાથપગ બાંધી, તેને અને તેના ઘોડાને એક જંગલમાં લઇ ગયા. બધા લુટારા ઘોરવા લાગ્યા ત્યારે તે ઘોડાએ પોતાને બાંધેલું દોરડું તોડી નાખ્યું અને પોતાના ધણી પાસે ગુપચુપ આવી, તેને પોતાનું મોં ધીમેથી અડકાડી ઉઠાડયો. તે બિચારા આરબના હાથપગ બાંધેલા હતા, એટલે તેનાથી ઘોડા ઉપર બેસી શકાય એમ નહોતું. પોતાના ધણીની આવી દશા જોઇ તે નિમકહલાલ અને સમજુ ઘોડાને ઘણું લાગી આવ્યું; તોપણ જરાએ ગભરાયા વિના તેણે પોતાના ધણીને દુઃખમાંથી છોડાવવા એક યુક્તિ શોધી કાઢી. તેણે પોતાના ધણીનો કમરપટો દાંતમાં લીધો અને આ રીતે પોતાના ધણીને ઉપાડી લઇને, તેનો એક પણ વાળ વાંકો થવા દીધા વિના, તેને પાછો ઘેર પહોંચાડી દીધો!

---

૨૦ ચકલી અને તેનો માળો

કોઇ એક બાગમાં કેટલાંક છોકરાં રમતાં હતાં. ત્યાં મેંદીની વાડમાં એક ચકલીએ પોતાનો માળો બાંધ્યો હતો. એક છોકરાએ રમતમાં ને રમતમાં તે માળો વાડમાંથી કાઢી લઇ આઘે નાખી દીધો. જ્યારે ચકલી દાણા લઇને પાછી આવી, ત્યારે તેણે પોતાનું ઘર કોઇએ ફેંકી દીધેલું દીઠું. પોતાને નુકશાન કરનાર કોણ હશે,

તે બાબતની તે તપાસ કરવા લાગી; એટલામાં તે વાડ આગળથી એક ગાય જતી હતી, તેને તે ચકલીએ પૂછયું, 'ગાય માતા, ગાય માતા, મારો માળો તમે ફેંકી દીધો છે?'

ગાય—બાઈ, એમ તે કોઈ દિવસ પણ બને? મેં તો તને માળો બાંધવા માટે, મારે ખાવાના ઘાસમાંથી સારાં સારાં તણખલાં કાઢી આપ્યાં હતાં, તો હુંજ તે માળો ફેંકી દઉં! (ચકલીને લાગ્યું, કે ગાય જેવું ગરીબ અને બીજાનું ભલું કરનાર પ્રાણી આવું ખોટું કામ કરેજ નહિ. પછી ગાય તો ચાલી ગઈ; ને થોડીવાર થઈ ત્યાં તો એક ઘેટું આવ્યું.)

ચકલી—(એ ઘેટાને જોઈને) મારો માળો તમે ફેંકી દીધો છે?

ઘેટું—ચકલીબાઈ, સાચું કહું છું, કે કોઈનું બાંધેલું ઘર તોડી નાખવું કે બાળી નાખવું તેના જેવું હલકું બીજું કંઈ નથી. મેં તો તમને માળો બાંધવા માટે મારૂં ઊન આપ્યું હતું, તો મારા શા ભોગ લાગ્યા હોય કે હુંજ તમારૂં ઘર ફેંકી દઉં!!

તે ચકલીને ખાત્રી થઈ, કે ઘેટા જેવું ગરીબડું અને ઉપયોગી જાનવર કોઈને નુકશાન કરતું નથી; તે માળો ફેંકી દે એ બનેજ નહિ. હવે જે છોકરે રમત રમતમાં તે માળો ફેંકી દીધો હતો, તે આ બધું સાંભળતો હતો. તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો, કે મેં આ શું કર્યું? શું! હું ગાય અને ઘેટા કરતાં પણ ખરાબ છું? આમ બોલી તેણે તરતજ તે માળો વાડમાં પાછો મૂકી દીધો.

ચકલી—(તે છોકરાને માળો પાછો મકતો જોઈને) ભાઈ, તમે રમતમાં ને રમતમાં મારો માળો ફેંકી દીધો; પણ તે

બાંધતાં મને કેટલી બધી મહેનત પડી છે તે તમે જાણતા હોત તો મને ખાત્રી છે, કે તમે આવું કામ કરત નહિ.

છોકરો—ચકલીબાઇ, મેં વગર સમજ્યે રમતમાં તમારો માળો વાડમાંથી ઉપાડી ફેંકી દીધો હતો; માટે હું તમારી માફી માગું છું.

ચકલી—ભાઈ, તમે હવે પછી એવી ભૂલ કરશો નહિ અને બીજાને નુકશાન થાય એવી રીતે રમશો નહિ,એવી હું આશા રાખું છું.

---

૨૧. કુતરો અને ગાડું હાંકનારો

એક કુતરો હતો. એક દિવસે તે એક ગાડા તળે ચાલ્યો આવતો હતો. ગાડું ધીમું ચાલે તો પોતે ધીમો ચાલે; જો તે ઉતાવળું ચાલે કે અટકે, તો તે પણ ઉતાવળો ચાલે કે અટકે. તે પોતાના મનમાં એમજ સમજતો હતો, કે આ ગાડાને હુંજ ખેંચી જાઉં છું. બિચારો કુતરો ગાડાના એકાદ પૈડા નીચે આવી જશે, તો કચરાઇ જશે એમ ધારી ગાડું હાંકનારે તેને ગાડા તળેથી હાંકી મૂકયો.

કુતરો—ભાઈ, તું મને હાંકી મૂકે છે; પણ પછી તારૂં ગાડું કોણ ખેંચી જશે ?

ગાડું હાંકનારો—શું ! તું ગાડું ખેંચે છે કે ? મારૂં ગાડું તો મારા બળદ ખેંચી જાય છે; તેમાં તારે શું ? નીકળી જા બહાર, નહિતર કયાંક ચગદાઇ મરીશ ? કામ બીજા કરે, છતાં બધું કામ હું પોતે કરૂં છું, અને મારા વિના તે કામ અટકી પડશે એમ માની લેવું એ પણ એક નવાઇજ તો !

---

૨૨. વાંદરો અને નાનું બાળક

કોઇ એક શેઠે એક વાંદરો પાળ્યો હતો. તે શેઠને બેએક વરસનો એક છોકરો હતો. તે છોકરો વાંદરા સાથે ઘણો હળીમળી ગયો હતો; અને તે વાંદરો પણ તેને બહુ ચાહતો હતો. હવે એક દિવસ એવું બન્યું, કે તે શેઠના ઘરને ઉપલે માળે આગ લાગી. શેઠ અને શેઠાણી ગભરાટમાં ને ગભરાટમાં છોકરાને લીધા વિના નીચે ઉતરી પડયાં. તેઓને થોડી વાર પછી યાદ આવ્યું કે પોતાનો છોકરો તો ઉપર રહી ગયો છે. ઉપર જવાનો દાદર અને માળની બારી પણ હવે તો સળગવાં લાગ્યાં હતાં, એટલે ઉપર જઈ તે છોકરાને નીચે લાવવાની કોઈની હિંમત ચાલી નહિ. માળ ઉપર છોકરો આગના ભડકા જોઇ ચીસો પાડવા લાગ્યો; અને તેની મદદે જો કોઇ તરતજ જઇ પહોંચ્યું ન હોત તો થોડીજ વારમાં તે બિચારો બળી ખાખ થઇ જાત! પેલા પાળેલા વાંદરાએ તે છોકરાની ચીસો સાંભળી કે તરતજ તે બળતી બારી આગળની છાજલી ઉપર કુદકો મારીને પડયો; અને ત્યાંથી એક જબરી ફલાંગ મારી, બળતી બારીમાં થઇ, ઓરડામાં પડયો. પોતાના નાના મિત્રને બાથમાં ભીડી, પાછી એક જબરી ફલાંગ મારી નીચે પડયો. આ પ્રમાણે પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખીને પણ પોતાના દોસ્તનો જીવ એ વાંદરાએ બચાવી લીધો.

---

૨૩. હાથી અને દરજી

એક હાથી હતો. તે દરરોજ એક દરજીની દુકાન પાસે થઇને નદીએ નહાવા જતો, ત્યારે તે દરજી તેને હમેશાં કંઇક

કંઈક ખાવાનું આપતો. તે હાથી પણ તે દરજી સાથે એટલો બધો હળી ગયો હતો, કે દુકાન આગળ આવી કંઈક ખાવાનું લેવા તે પોતાની સુંઢ લંબાવવાની ચુકતોજ નહિ. એક દિવસ પેલા દરજીએ તેની મશ્કરી કરવા વિચાર કર્યો. પછી એકવેળા જ્યારે તે હાથીએ દુકાનમાં પોતાની સુંઢ લંબાવી, ત્યારે તે દરજીએ તેને ખાવાનું આપવાને બદલે તેની સુંઢમાં એક સોય ભોંકી દીધી. તે હાથીએ પોતાની સુંઢ એકદમ પાછી ખેંચી લીધી. તે દરજીને બદલે ત્યાં બીજો કોઈ હોત તો તે હાથીએ તેને કયારનોએ પૂરોજ કર્યો હોત; પરન્તુ ડાહ્યા હાથીએ પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર દરજીને તે વેળા કંઇ પણ ઈજા કરી નહિ. તે ત્યાંથી ગુપચુપ નદી તરફ ચાલ્યો ગયો; અને ત્યાંથી વળતાં પોતાની સુંઢમાં કાદવ અને પાણી ભરી, તે ટીખળી દરજીની દુકાન પાસે આવ્યો. તેણે મનમાં વિચાર્યું, કે આ દરજીભાઇને પણ કંઈક ચમત્કાર દેખાડવો જોઇએ. તેથી તેણે સુંઢમાં ભરેલાં કાદવ અને પાણી તેની દુકાનમાં જોતજોતાંમાં ખાલી કર્યાં! તે દરજી તો જીવ લઈ નાઠો; પરન્તુ તેની દુકાન માહેનાં બધાં કપડાં કાદવ કાદવ થઇ ગયાં! તે દિવસ પછી તે દરજી કોઈની પણ મશ્કરી કરવાનું નામજ ભૂલી ગયો!

---

૨૪. ઘોડો અને ગધેડો

ઘોડો—(રસ્તે જતા ગધેડાને) અરે! ઓ ગધેડા! ચાલ, બાજુ ચાલ. દેખતો નથી કે હું વરઘોડા માટે શણગરાઇને જાઉં છું? મારા ઉપર કેવો કીમતી સામાન નાખેલો છે તેનું પણ તને કંઇ ભાન છે?

ગધેડો—(નરમાશથી) ભાઇ, હું તો તમારાથી એક બાજુ-એજ ચાલું છું, છતાં હું તમને શી રીતે નડું છું તે મારાથી સમજાતું નથી.

ઘોડો—(તપી જઇને) થયું, થયું, બહુ બોલતાં આવડયું છે તે જાણ્યું? અમારા જેવા આગળ તારો શો હિસાબ! આ સોનારૂપાની ઘુઘરીનો અવાજ સાંભળી તારે તો પહેલેથીજ અમારાથી ઘણે વેગળે ખસી જવું જોઇએ! તારા જેવા ગધેડાને આ રસ્તે ચાલવા દઇએ છીએ એજ અમારી મહેરબાની સમજને! નહિ તો કયારનો મારી મારીને તારો ગર્વ ઉતાર્યો હોત!

ગધેડો—(ઘણીજ નરમાશથી) ભાઇ, મારે તો ગર્વ કરવો પરવડે એમ નથી; તમારે પરવડતો હોય તો તમે જાણો. હું આપની આડે આવ્યો નથી; છતાં આપને હરકત થઇ હોય તો હું આપની માફી માગું છું.

ઘોડો—(ગર્વથી) જુઓ, ન જોયો હોય તો ડાહી ડાહી વાતો કરનાર અને માફી માગનાર! ચાલ, જલદી દૂર ખસ, દૂર! (ગધેડો ઘણે દૂર ખસી જાય છે).

હવે વરઘોડામાં એવું બન્યું કે વાજાંના અવાજથી એક ગાડીએ જોડેલા ઘોડા ભડકયા અને તેથી તે ગાડીના પુઠનો એક છેડો આ બડાઇખોર ઘોડાની આંખમાં લાગવાથી તેની આંખ પુટી ગઇ, શેઠે આ કાણા ઘોડાને એક કુંભારને ત્યાં વેચી નાખ્યો. પછી એક દિવસ રસ્તે જતાં ફરી તે ઘોડાને તેજ ગધેડો મળ્યો.

ગધેડો—(પીઠે રેતી લાદેલા ઘોડાને ઓળખી) કેમ ભાઇ, કેમ છો? કંઇ ઓળખાણ પડે છે?

ઘોડો—(આંખમાં આંસુ લાવીને ઘણીજ નરમાશથી) અરે ! ભાઈ! હવે મને ઘણોજ પસ્તાવો થાય છે. મેં તે દિવસે ગર્વ કરી તારો તિરસ્કાર કર્યો; પણ મારો ગર્વ પરમેશ્વરે ઉતારી નાખ્યો; અને અત્યારે હું આવી દુઃખી હાલતમાં છું. ભાઈ ગર્વ કોઈનો રહ્યો નથી અને રહેશે પણ નહિ. ભાઇ, મહેરબાની કરીને મને માફ કર; ઈશ્વર તારૂં ભલું કરશે.

૨૫. હઠીલો લલ્લુ

લલ્લુ કરીને એક છોકરો હતો. એક દિવસ લલ્લુ તથા તેની મોટી બેન ચંદન તેની મા સાથે મેળામાં ગયાં. મેળામાં જાત જાતનાં રમકડાં મળતાં હતાં. રમકડાં વેચનાર એક જણ માટીની દ્રાક્ષ બનાવી વેચતો હતો. તે દ્રાક્ષ ઉપર તેણે સોનેરી વરખ ચોંટાડયો હતો; આથી તે દ્રાક્ષ સોનાની બનાવી હોય એવું લાગતું હતું. લલ્લુએ તેની માને કહ્યું, 'મા, મા, મને આ સોનેરી દ્રાક્ષ અપાવ; હું તે ખાઇને મારૂં પેટ ભરીશ.' માએ કહ્યું, 'ભાઈ, એ સોનેરી દ્રાક્ષ ખરી દ્રાક્ષ નથી; પણ એ તો બનાવટી દ્રાક્ષ છે. તે ખવાય નહિ; અને તેનાથી પેટ પણ ભરાય નહિ. જો તારી મોટી બેન ચંદનને મેં એક આનાની સરસ બરફી અપાવી છે. તારે બરફી જોઈએ તો તે, નહિ તો બીજું ખાવાનું અપાવું.'

લલ્લુ—(હઠ કરીને) ના, મા, ના, મારે તો તે સોનેરી દ્રાક્ષજ ખાવી છે. મારે બીજું કંઇ જોઇતું નથી.

મા—આ તારા ભાગનો એક આનો છે; તારે તે આનાની સોનેરી દ્રાક્ષ લેવી હોય તો લે, તેમાં મને હરકત નથી; પણ લલ્લુ, પછીથી હું તને ખાવાનું લેવા એક પાઇ પણ આપીશ નહિ.

લલ્લુ હઠે ભરાયો હતો, એટલે તેણે તો પોતાના આનાની સોનેરી દ્રાક્ષો લીધી. હવે લલ્લુ, ચંદનબેન, અને તેની મા પાછાં ઘેર વળ્યાં. ચંદનબેને પોતાનું બરફીનું પડીકું ખોલ્યું; અને તેમાંથી થોડી બરફી ખાતી જાય, અને વખાણ કરતી જાય, કે 'વાહ ! શી સરસ બરફી છે !' લલ્લુએ પણ પેલી સોનેરી દ્રાક્ષમાંથી એક મોંમાં નાખી; પણ ઉપરનું સોનેરી પડ ઉખડી ગયું કે તરતજ તેનું મોં માટી માટી થઇ રહ્યું ! લલ્લુ તો 'થુ થુ' કરવા લાગી ગયો અને ઘણોજ શરમાઇ ગયો. લલ્લુની આવી દશા જોઇ તેની મોટી બેન ચંદને તેને આ પ્રમાણે સમજાવ્યોઃ–

ચંદન—ભાઇ લલ્લુ, તેં મેળામાં હઠ કરી તેનું પરિણામ જોયું ? માબાપ આપણને જે કહે છે તે આપણા ભલા માટેજ કહે છે; માટે હઠ લઇ માબાપના કહ્યાથી ઉલટું કરીએ તો દુઃખી થઇએ. તને આજે આટલી શિક્ષા થઇ છે; તેથી તું હવે પછી ચેતજે, અને સુધરજે; નહિ તો તું મોટા દુઃખમાં આવી પડીશ.

૨૬. નવમાલિકા બેનનાં વખાણ

વસંતબેન—(પોતાના બાપને) બાપાજી, બાપાજી, તમે નવમાલિકા બેનનાં હમેશાં વખાણ કરો છો, અને કહો છો, કે તેના જેવી ડાહી છોકરી મેં જોઇ નથી; અને જ્યારે ને ત્યારે તેનોજ દાખલો આપો છો એ શું ?

બાપાજી—વસંતબેન, હું ખરૂં કહું છું. જો તું નવમાલિકા બેનની હોશિયારી અને તેના ડહાપણની એક બે વાત સાંભળીશ, તો તને ખાત્રી થશે, કે હું તેની વાત વધારીને કહેતો નથી.

જો, સાંભળ. એક દિવસ નવમાલિકા બેનની બેનપણી નર્મદા ચુલા આગળ તાપતી હતી. તાપતાં તાપતાં નર્મદાની ઓઢણી સળગી ઉઠી; નર્મદા તો ગભરાઇ ગઇ; અને ઉભી થઇ ચીસો પાડવા લાગી. નવમાલિકા બેન જરા પણ ગભરાયા વિના એકદમ પાસેના ઓરડામાં દોડી ગઇ; અને એક જાડી ગોદડી લાવી, જોતજોતાંમાં નર્મદાની આસપાસ વીંટાળી દીધી. આમ કરવાથી બળતી ઓઢણી હોલવાઇ ગઇ અને નર્મદાનો જીવ બચ્યો.

વસંતબેન—(એકદમ બોલી ઊઠીને) બાપાજી, નહિતો બિચારી નર્મદા બળીને ખાખજ થઇ જાત તો ! નવમાલિકા બેનને ખરેખર બહુજ સારૂં સુઝી આવ્યું.

બાપાજી—વસંત બેન, તે ડાહી છોકરીએ ઘણી વેળાએ પોતાની ચાલાકી અને બુદ્ધિથી બીજાને મદદ કરી છે; પણ મારે તેના ડહાપણ વિષે તને હજી એક વાત કહેવાની છે.

વસંતબેન—બાપાજી, મને કહો; મને તે વાત સાંભળવી બહુ ગમશે.

બાપાજી—વારૂ વસંતબેન, તારા વર્ગમાં કોઇ ડાહી નામે છોકરી છે ?

વસંત—હાજી, તે ઘણી ગરીબ અને સારા સ્વભાવની છે.

બાપાજી—આ ગરીબ છોકરીને નવમાલિકા બેને ઘણીવાર મદદ કરી છે. અને ડાહી ગરીબ છે એમ જ્યારે નવમાલિકા બેને જાણ્યું, ત્યારે તેણે પોતાની માને એક દિવસે કહ્યું, કે મા, મા, મારી બેનપણી ગરીબ છે; તેને તું ભણવાની ચોપડી ન અપાવે ? વળી તે બિચારીને પહેરવા પુરાં કપડાંએ નથી, તો

તું મારે માટે બે જોડ કપડાં સીવડાવે છે, તેમાંથી એક નવી જોડ ડાહીબેનને ન આપે ? મારે તો એક જુની અને એક નવી જોડ છે એટલે ચાલશે. તેની દયાળુ માએ પણ તે મુજબ કરવાની હા પાડી અને નવમાલિકા બેનનાં વખાણ કર્યાં. વસંતબેન, હવે તુંજ કહેને કે હું જે કહેતો હતો તે ખરૂં કે ખોટું ?

વસંતબેન—બાપાજી, આપનું કહેવું એક વાર નહિ પણ સો વાર ખરૂં. બાપાજી, વર્ગમાં પણ નવમાલિકા બેન ઉંચો નંબર રાખે છે, અને વર્ગના "બા" (મહેતીજી) પણ સૌ કરતાં સરસ વાંચાવા માટે તેને ઘણી શાબાશી આપે છે.

---

૨૭. આળસુ છોકરો

એક આળસુ છોકરો હતો. તેને નિશાળે જવું ગમતું નહોતું. તેની સાથે કોઇ રમનાર નહિ હોવાથી તે એક દિવસ કોઇની રાહ જોતો રસ્તા ઉપર ઉભો હતો તેવામાં તેને એક ડાઘીઓ કુતરો મળ્યો.

છોકરો—(કુતરાને) કેમ ડાઘીઆ, તું મારી સાથે રમીશ ?

ડાઘીઓ—ના રે ભાઈ, મારે તો બહુ કામ છે. મારા શેઠના ઘરની ચોકી કરવાની છે. જો હું તારી સાથે રમવા રહું, તો મારા શેઠના ઘરમાંથી ચોર સુખેથી ચોરી કરી જાય તો ! (કુતરો એટલું કહી ચાલ્યો જાય છે.)

છોકરો—(ચકલીને દેખીને) ચકલીબાઈ, ચકલીબાઇ, તમે મારી સાથે રમવા આવશો ?

ચકલી—નહિ ભાઈ, હું તારી પેઠે કામ વિનાની નથી. મારે તો હજુ મારાં બચ્ચાં માટે દાણા લેવા જવું છે, અને માળો બનાવવા માટે ઘાસનાં તણખલાં, રૂ, અને ઊન લાવવાનાં છે. (આટલું કહી ચકલી પણ ઉડી જાય છે.)

છોકરો—(મધમાખીને જોઈને) મધમાખી બાઈ, તમે અહીં તહીં ઉડયાં કરો છો, તેના કરતાં મારી સાથે રમવા ન આવો ?

મધમાખી—અરે ભાઈ ! મને તો જરાએ નવરાશ નથી. મારે હજુ બાગમાં જવાનું છે, અને ત્યાં જઈ ફુલનો રસ ચુસી, તે રસમાંથી મધ અને મીણ બનાવવાનું છે; માટે ભાઈ, મને તારી સાથે રમવા રહેવું પરવડે એમ નથી.

(મધમાખી એકદમ ઉડી જાય છે.)

છોકરો—(ઘોડાને આવતો દેખી મનમાં) આ ઘોડાને કંઈ કામ હોય તેમ લાગતું નથી. લાવને તેને જરા પૂછી જોઉં. (મોટેથી) કેમ અલ્યા, તું મારી સાથે રમશે ?

ઘોડો—ભાઈ, મારે તો મારા શેઠને આજે બીજે ગામ લઈ જવાના છે. ગામ ઘણું દૂર છે, તેથી મારે જલદી જવું જોઇએ. મને તારી સાથે વાત કરવાની નવરાશ નથી તો વળી રમવાની નવરાશ કયાંથી કાઢું ? (ઘોડો દોડી જાય છે.)

છોકરો—(ગધેડાને જોઇને) ખરૂંજ કહું છું કે આ ગધેડાને કંઇજ કામ નહિ હોય. (ગધેડાને રમવા બોલાવે છે.)

ગધેડો—છોકરા, તું મારા કરતાં પણ ખરાબ જણાય છે. લોકો મને મૂર્ખ કહે છે પણ હું તારા જેવો આળસુ નથી તે જાણીને આજે મને આનંદ થાય છે. મને તારી પેઠે વખત નકામો કાઢવો પરવડે એમ નથી. જો, હું તો બબડયા વિના દરરોજ મારૂં કામ કર્યાજ જાઉં છું; નદીએથી રેતી અને માટી લાવું છું. કુંભારવાડેથી ઈંટો, નળીઆં, ઘડા, તાવડી, જાતજાતનાં માટીનાં રમકડાં, વગેરે અનેક ચીજો ખેંચી લાવું છું. મારે હજું બહુ કામ છે.

(ગધેડો ભૂંકીને ચાલતો થાય છે.)

ગધેડાના આવા શબ્દો સાંભળી તે છોકરો ઘણોજ શરમાઇ ગયો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો, કે શું ! હું પશુપક્ષી અને જીવજંતુ કરતાં પણ ખરાબ છું ? શું ! હું એટલો બધો આળસુ છું કે તે બધાંથી હું ઉતરતો છું ? મેં આટલા બધા દિવસ નકામા ગુમાવ્યા તે શું ઠીક કર્યું ? આથી પસ્તાતો પસ્તાતો તે ઘેર ગયો, અને બીજે દિવસથીજ નિશાળે જવા લાગ્યો, અને મહેનત કરી ભણવા લાગ્યો.

---

૨૮. યમરાજનો દરબાર

યમરાજા—મારો પ્રધાન મરી ગયો છે, તેથી ખાલી જગા માટે ઢંઢેરો પીટાવી ખબર આપું તો ઠીક. (આમ વિચાર કરી તે નીચે મુજબ ઢંઢેરો પીટાવે છે.)

ઢંઢોરો

મહારાજા યમરાજના દરબારમાં પ્રધાનની જગા ખાલી પડી છે, માટે તે જગા માટેના ઉમેદવારોએ યમરાજના દરબારમાં જાતે અરજીઓ લઇ હાજર રહેવું.

(સહી) ગરીબ તેમજ તવંગરને એકસરખી નજરે જોનાર
મહારાજા યમરાજ.

આ જગા માટે ઘણા જુના તથા પ્રખ્યાત રોગો યમના દરબારમાં અરજીઓ લઇ જાતે હાજર થયા હતા. તાવની અરજી નીચે મુજબ હતી.

મહારાજાધિરાજ યમરાજાની હજુરમાં:-તાબેદાર સેવક તાવની અતિ નમ્રતાપૂર્વક અરજ એ છે જે આપના દરબારમાં પ્રધાનની જગા ખાલી પડેલી છે, તો તેને માટે સેવક ઉમેદવાર છે. મારૂં

નામ તાવ અને મારા બાપનું નામ અપચો છે. મારી માનું નામ ભિનાશ અને મારા કાકાનું નામ કોહી ગયેલો ખોરાક છે.

મેં આજ સુધીમાં અસંખ્ય માણસોના જીવ લીધા છે, અને જો આપ મને પ્રધાન નીમશો, તો આપને પૂરેપૂરો સંતોષ આપવા મારાથી બનતી મહેનત કરીશ. એજ અરજ.

આપનો તાબેદાર સેવક, તાવ.

બીજી અરજી ક્ષયની હતી. તેમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું:—

સર્વ પ્રાણીઓનું ભક્ષણ કરનાર પ્રૌઢ પ્રતાપી મહારાજા યમરાજજીની હજુરમાં,

તાબેદાર સેવક ક્ષયની ઘણીજ નમ્રતાપૂર્વક અરજ એ છે કે આપના દરબારમાં પ્રધાનની જગા ખાલી પડી છે, તો તે જગા ઉપર મને નીમવાની મહેરબાની કરશો. મારૂ નામ ક્ષય અને મારી સગી માનું નામ ઉધરસ ને સાવકીનું નામ શરદી છે. મેં લાખો માણસોના જીવ લીધા છે, અને જેના ઉપર હું હુમલો કરૂં છું, તેને આશામાં ને આશામાં રીબાવી રીબાવીને મારૂં છું. જેના ઉપર હું સખત હુમલો કરૂં છું તેના ઉપર આ દુનિયાની વનસ્પતિ કે ખનિજમાંથી બનાવેલી કોઈ પણ જાતની દેશી, વિલાયતી, કે સુનાની દવાની અસર થવા દેતો નથી. મારી આ શક્તિ આપના જાણવામાં છે. તો મને આશા છે કે ખાલી જગા ઉપર મને નીમી સેવકને આભારી કરશોજી. એજ વિનંતિ.

આપનો તાબેદાર સેવક. ક્ષય.

ત્રીજી અરજી મરકી (પ્લેગ) ની હતી; તે નીચે પ્રમાણે હતી:—

સદા સર્વદા મહેરબાન કાળ મહારાજની સેવામાં:-નીચે સહી કરનાર સેવકની નમ્ર વિનંતિ એ છે કે આપના દરબારમાં ખાલી

પડેલી પ્રધાનની જગા માટે હું ઉમેદવાર છું તો તે જગા મને આપવા કૃપા કરશો, તો સેવક આપનો આભારી થશે, અને આપને દુવા દેશે. આપની જાણ માટે હું નીચેની હકીકત માનપૂર્વક જણાવવાની રજા લઉં છું.

મારૂં નામ મરકી છે; ગીચ વસ્તી અને ગંદકી મારાં માબાપ છે, અને ઊંદર તેમજ ચાંચડ મારા વ્હાલા મિત્રો છે. મારા ચમત્કારથી લોકો મને કેવા નમસ્કાર કરે છે, તે આપ જાણો છો. હું મારી વધારે હકીકત કહી આપનો અમૂલ્ય વખત લઈ આપને કંટાળો ઉપજાવવા માગતી નથી. મારી અરજ ધ્યાનમાં લઈ જો આપ મારી નીમણુક કરશો, તો આપનો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે. એજ અરજ. આપની તાબેદાર સેવક, મરકી.

છેલ્લી અરજી કેફની હતી. આ અરજીમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું:—

રાયરંકને એક સરખી નજરે જોનાર, સર્વ પ્રાણીઓનો વ્હેલો કે મોડો સંહાર કરનાર, મહારાજા યમરાજાની હજુરમાં,

આપના દરબારમાં ખાલી પડેલી જગા માટે હું ઉમેદવાર છું. મારૂં નામ કેફ છે. આ જગા માટે બીજા ઘણા ઉમેદવારો હશે, પણ બીજા કોઈ પણ ઉમેદવાર કરતાં મારી લાયકી વધારે છે તે બાબત આપથી અજાણી નથી; કારણ કે હું દર વર્ષે દરેક દેશમાં મોટામાં મોટા શહેરથી માંડી નાનામાં નાના હરેક ગામડામાંથી, પૈસાદાર તેમજ ગરીબ વર્ગમાંથી, નાતજાત, સ્થળ, કે કાળનો તફાવત રાખ્યા વિના, આપના દરબારમાં સંખ્યાબંધ સ્રીપુરુષોને રજુ કરૂં છું. આજ સુધી મેં ખરા દિલથી આપની નોકરી બજાવી છે, તો પ્રધાનની ઉંચી અને જોખમદારી ભરેલી જગા ઉપર આપ

આપના વફાદાર સેવકની નીમણુક કરશો એવી મને સંપૂર્ણ આશા છે. એજ અરજ. આપનો આજ્ઞાંકિત સેવક, કેફ.

(બધી અરજીઓ યમરાજા પાસે વંચાઇ રહ્યા પછી)

યમરાજા—બધી અરજીઓ ઉપરથી જણાય છે કે બધા ઉમેદ-વારોમાંથી પ્રધાનની જગા માટે કેફ વધારે લાયક જણાય છે. ઉંચા વર્ગથી માંડી છેક હલકા વર્ગ સુધી કેફે સારો પગપેસારો કર્યો છે, અને આજ સુધીમાં એણે ઘણું સંગીન કામ કર્યું છે; આ સઘળું વિચારી જોતાં કેફને પ્રધાન તરીકે નીમવાનો ઠરાવ કરવામાં આવે છે.

(દરબાર ભરી કેફને પ્રધાનનો સરપાવ આપવામાં આવે છે.)

૨૯. કાચબો અને ગરૂડ પક્ષી

એક કાચબો હતો. તેણે એક ગરૂડ પક્ષીને મશ્કરીમાં ખોટું ખોટું કહ્યું, કે જો તમે મને આકાશમાં સહેલ કરવા લઇ જશો, તો હું તમને કીમતી હીરાનો હાર આપીશ. ગરૂડે કાચબાનું કહેવું ખરૂં માન્યું; અને કાચબાને આકાશમાં ઉંચે લઇ જઇ સહેલ કરાવી. આકાશમાંથી નીચે ઉતરતી વેળા ગરૂડે કાચબાને કહ્યું 'ભાઇ, ઘણો શ્રમ વેઠી મેં તમને આજે આકાશમાં ચારે તરફ ખુબ ફેરવી આનંદ કરાવ્યો છે, તો હવે મને તમે હીરાનો હાર આપવાનું વચન આપ્યું હતું તે આપો.' કાચબો તો ગભરાયો અને કાલાવાલા કરી કહેવા લાગ્યો, 'ભાઇ એ તો મેં તમારી મશ્કરી કરી હતી.' આથી ગરૂડને બહુજ ગુસ્સો ચઢયો, અને તેણે કાચબાને નીચે પડતો મૂકયો એટલે જમીન સાથે અફળાઇ તરતજ તે મરણ પામ્યો !

૩૦. બ્રાહ્મણ અને તેની બે બિલાડી

એક બ્રાહ્મણે બે બિલાડીઓ પાળી હતી. તેમાં એક મોટી અને એક નાની હતી. આ બિલાડીઓને આવવા જવા હરકત ન પડે માટે તે બ્રાહ્મણે બારણાંમાં બે બાંકાં પાડેલાં હતાં; તેમાં એક મોટું અને બીજું નાનું હતું. એક વેળા તે બ્રાહ્મણને તેનો એક મિત્ર મળવા આવ્યો. એક બારણામાં નાનાં મોટાં બે બાંકાં જોઈને તેને નવાઈ લાગી, એટલે તેણે તે બ્રાહ્મણને પૂછયું, 'ભાઈ, આ બે બાંકાં શા માટે રાખ્યાં છે ?' બ્રાહ્મણે કહ્યું, 'મેં બે બિલાડી પાળી છે, તેમને આવવા જવા સારૂ આ બે બાંકાં છે.' પેલા મિત્રે કહ્યું, 'તે તો ઠીક, પરન્તુ એક મોટું ને એક નાનું એમ રાખવાનું શું કારણ ? એકથી ન ચાલે ?' તે બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો, 'એકથી કેમ ચાલે ? એક બિલાડી મોટી છે અને બીજી નાની છે; નાની બિલાડી માટે નાનું અને મોટીને માટે મોટું એમ બે બાંકાંની જરૂર છે !' પેલા મિત્રે કહ્યું, 'ભાઈ, મોટી બિલાડી નાના બાંકામાંથી આવજા ન કરી શકે ?' તે બ્રાહ્મણ પોતાની ભૂલ તરતજ સમજી ગયો અને પોતાના મિત્રને કહેવા લાગ્યો 'અરે ! હા ! એ વાત તો બાંકાં રાખતી વખતે મારા ધ્યાનમાંજ ન રહી !' પેલા મિત્રે કહ્યું, 'જુઓ ભાઈ, કંઇ પણ કામ વિચાર કર્યા વિના થાય છે, તો લોકો આપણને મૂર્ખ ગણે છે, અને આપણી હાંસી કરે છે, માટે જે કરવું તેનો પહેલેથીજ ઘણો વિચાર કરવો અને પછીજ તે કરવું.'

---

૩૧. જંગલી ઘોડો, હરણ, અને માણસ

જંગલી ઘોડો—(મનમાં) આ હરણને પકડી પાડવા ઘણું ઘણું મથ્યો, પણ તે મારા હાથમાં આવતું નથી. શું ! તે મારા

કરતાં દોડવામાં આગળ જાય! તેને ગમે તેમ કરી પકડાવી મારી નખાવીશ, ત્યારેજ મારા મનને નિરાંત થશે.

(એક માણસને જોઇને)

ભાઇ, મારે તમારી મદદની જરૂર છે. આ હરણને પકડી મારી નાખશો, તો મોટી મહેરબાની થશે. તે મારા કરતાં દોડવામાં હોશિયાર છે એ મારાથી દેખ્યું ખમાતું નથી.

માણસ—(મનમાં) હરણ દોડવામાં વધારે ચપળ છે. તે દેખીને આ જંગલી અને મૂર્ખ ઘોડો બળી મરે છે. તેની અદેખાઈનું ફળ તેને મળવું જોઇએ. (ઘોડો સાંભળે તેમ) તારી પીઠ ઉપર મને બેસવા દે અને તારા મોંમાં ચોકડું ઘાલવા દે તો પછી તને મદદ કરવાનો હું વિચાર કરૂં.

જંગલી ઘોડો—(પોતાને મદદ મળશેજ એવી આશામાં) ભલે, તમને ફાવે તેમ કરો.

[તે માણસ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ, તેને પોતાના ઘર તરફ હાંકી જાય છે એટલે]

ઘોડો—ભાઇ, હરણ તો આ તરફ ગયું છે, અને તમે મને આ તરફ કયાં લઈ ચાલ્યા ?

માણસ—નાદાન અદેખા ઘોડા, આવા ગરીબ હરણને વગર વાંકે તે મરાતું હશે ? તું હવે હમેશાંને માટે મારા કબજામાં આવી ગયો છે; હવેથી હું તને ગાડીમાં જોડીશ અને જો બરાબર નહિ ચાલે તો ચાબુક લગાવીશ. ગાડીનો અને અંદર બેઠેલાં માણસોનો ભાર તારે ખેંચવો પડશે તે તો જુદો. જે કોઇ બીજાનું સારૂં જોઇ બળી મરે છે તેના આવા હાલ થાય છે, સમજ્યો ?'

૩૨. બ્રાહ્મણ અને વાઘ

કોઈ એક જંગલમાં એક જબરો વાઘ રહેતો હતો. તે પાસેનાં ગામોમાંથી ઘણાં ઢોરોને પકડી મારી નાખતો; તેથી ગામલોકોએ એકઠા મળી, તેને પકડીને પાંજરામાં પૂર્યો. પાંજરામાં તેને કોઇ કંઈ પણ ખાવાનું આપે નહિ, એટલે તે ભુખે મરવા લાગ્યો. પાંજરામાંથી નીકળવાને તે ઘણાંએ ફાંફાં મારે, પણ તે પાંજરાનું બારણું તેનાથી ઉઘડે એમ નહતું. એક દિવસ કોઈ બ્રાહ્મણ ત્યાં થઇને જતો હતો. તેને જોઈ તે વાઘે કહ્યું, 'ભલા માણસ, આ પાંજરૂ ઉઘાડીશ તો હું તારો ગુણ નહિ ભૂલું.' પેલા બ્રાહ્મણે કહ્યું. 'તું બહુ ભુખ્યો અને ઘાતકી છે, તો તું મને નક્કી ફાડી ખાઈ જાય: માટે હું તને બહાર કાઢીશ નહિ.' વાઘે બ્રાહ્મણને વચન આપીને કહ્યું, કે હું તને કંઈ પણ ઇજા નહિ કરૂં. અંતે તે બ્રાહ્મણના મનમાં દયા આવી એટલે તેણે તે પાંજરાનું બારણું ઉઘાડયું. વાઘ બહાર નીકળી તે બ્રાહ્મણને કહેવા લાગ્યો, કે મને તો બહુજ ભુખ લાગી છે, અને અહીં બીજું કોઇ નથી; માટે હું તો તનેજ ખાઇશ. બ્રાહ્મણે કહ્યું, કે તેં મને અભયવચન આપ્યું છે, અને વળી મેં તને દુઃખમાંથી છૂટો કીધો છે. તે બધું ભૂલી જઈ શું તું મનેજ ખાવા તૈયાર થયો છે! તારે જો મને ખાવોજ હોય તો પ્રથમ કોઇની પાસે ન્યાય કરાવીએ. વાઘે કહ્યું, 'બહુ સારૂં, ચાલો; તેમ કરીએ.' પછી તેઓ એક આંબા પાસે ન્યાય કરાવવા ગયા. આંબે સઘળી હકીકત સાંભળી લઈ કહ્યું, 'હે બ્રાહ્મણ, આ વાઘ તને ખાય તેમાં મારાથી ના કહેવાય નહિ; કારણ કે આ દુનિયામાં તો ઘણે ભાગે ગુણ ઉપર અવગુણજ થાય છે; હું કેટલો બધો કામનો છું, છતાં લોકો મને કાપીને

બાળી મૂકે છે !' આવો ન્યાય સાંભળી પેલો વાઘ ઘણો ખુશી થયો, અને પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર બ્રાહ્મણનેજ ખાવા તૈયાર થયો. બ્રાહ્મણે વાઘને કાલાવાલા કરી કહ્યું, 'ભાઇ, મારી વિનંતિ સાંભળ, અને હજુ એક વધારે જણ પાસે ન્યાય કરાવ્યા પછી તું મને સુખેથી ખાજે.' વાઘે તેનું કહેવું કબુલ રાખ્યું; અને પછી તે બંને એક શિઆળ પાસે ગયા. બધી વાત સાંભળ્યા પછી શિઆળે વિચાર્યું કે જ્યારે આ બ્રાહ્મણે આ વાઘનું ભલું કર્યું; ત્યારે તે તેનેજ ખાવા તૈયાર થયો છે; માટે આ બિચારા ભલા અને દયાળુ બ્રાહ્મણનો જીવ બચે તેવી કોઇ યુક્તિ શોધી કાઢું તો ઠીક. આમ વિચાર કરી તે શિઆળ બોલ્યો, "મારાથી એમ તો ન્યાય નહિ અપાય. વાઘ ક્યાં હતો, તેને કેવી રીતે બહાર કાઢયો, એ સઘળું મારે નજરોનજર જોવું જોઇએ." પછી તે બધા પેલા પાંજરા આગળ આવી પહોંચ્યા. વાઘે કહ્યું, 'શિઆળભાઇ, આ પાંજરામાં હું પૂરાએલો હતો.' શિઆળે કહ્યું, 'બારણું કેવી રીતે વાસ્યું હતું, અને પછી તેને કેવી રીતે ઉઘાડયું એ સઘળું મારે જોવું જોઇએ.' વાઘ એ બધું બતાવવાને પાંજરામાં પેઠો એટલે શિઆળે બ્રાહ્મણને કહ્યું, કે આ બારણું પહેલાં જેમ વાસ્યું હતું તેમ બરાબર વાસી બતાવો. બ્રાહ્મણે પાંજરાનું બારણું બરાબર વાસી દીધું, એટલે શિઆળે વાઘને કહ્યું, 'અલ્યા પાપી વાઘ, હવે તારે અહીંજ પુરાઈ રહેવાનું છે. તારા જેવા નીચ અને ઉપકાર ઉપર અપકાર કરનારને અહીંજ પુરી રાખવો ઘટે છે.' પછી શિઆળે તે બ્રાહ્મણને કહ્યું, 'ભાઈ, હવે તમે તમારે રસ્તે જાઓ; તમારો ન્યાય મેં બરાબર ચુકવી આપ્યો છે.' પછી તે બ્રાહ્મણ તેનો ઉપકાર માની ચાલતો થયો.

૩૩. હાથી અને છ આંધળા

એક શહેરમાં છ આંધળા રહેતા હતા. હાથી કેવો હશે તે જાણવાની તે બધાને એક વેળા ઇચ્છા થઈ. તેથી તે બધા સાથે મળીને એક મહાવત પાસે ગયા, અને તેને નરમ સ્વભાવનો એક હાથી બતાવવા કહ્યું. મહાવત એક એક જણને દોરી ગરીબ સ્વભાવના પાળેલા એક હાથી પાસે લઇ ગયો. પહેલો આંધળો હાથીના પાસા ઉપર હાથ ફેરવી બોલ્યો, ઓહો આ હાથી તો દિવાલ જેવો લાગે છે! બીજા આંધળાના હાથમાં હાથીના અણીવાળા દંતુશળ આવ્યા, એટલે તે બોલી ઊઠયો, અરે! આ હાથી તો કંઇક ભાલા જેવો જણાય છે! ત્રીજો આંધળો સુંઢ ઉપર હાથ ફેરવી બોલ્યો, અરે! આ તો મોટા સાપ જેવો લાગે છે! ચોથો તેના મજબુત પગની આસપાસ પોતાનો હાથ ફેરવી બોલી ઊઠયો, અરે! આ ઝાડના થડ જેવોજ છે એમાં કંઇ શક નથી! પાંચમો આંધળો તેના કાનને અડકીને તરતજ કહેવા લાગ્યો અરે! આતો પંખા જેવો છે એ ખુલ્લું જણાઈ આવે છે! છેવટે છઠ્ઠો આંધળો આવ્યો; તેના હાથમાં હાથીની પુંછડી આવી, એટલે તે એકદમ બોલી ઊઠયો, અરે! ખરેખર! આ હાથી તો દોરડા જેવોજ લાગે છે! આ પ્રમાણે છએ આંધળાએ તે હાથીના જુદા જુદા ભાગ તપાસ્યા, એટલે દરેક જણે હાથીના આકાર વિષે જુદો જુદો વિચાર બાંધ્યો. એક કહે કે આવો છે ને બીજો કહે, કે આવો છે. આમ બોલતાં બોલતાં તે બધા માંહોમાંહે લડી પડયા. છેવટે તેઓ એટલા બધા તપી ગયા, કે તેઓ મારામારી ઉપર આવી ગયા. આ બધું પેલો મહાવત જોઇ રહ્યો હતો. તે તેમને લડતા જોઇને વચમાં પડી કહેવા લાગ્યો, 'ભાઇઓ,

તમે નકામા લડશો નહિ; તમે બધા ખરા છો અને ખોટા પણ છો !' બધા એક સાથે બોલી ઊઠયા, 'એમ કેમ ? એમ કેમ ?' મહાવતે તેઓને સમજાવીને કહ્યું, કે તમને દરેકને અનુભવ થયો, તે પ્રમાણે તમે હાથીનું વર્ણન કર્યું. આખો હાથી કેવો છે, તેની કોઈએ બરાબર તપાસ કરી નથી. તમે બધાએ ચોતરફ ફરી તેને બરાબર તપાસ્યો હોત, તો તમારે લડી મરવાનો વખત આવત નહિ. આમ કહી, તેણે તે છએ જણાને ફરીથી તે હાથીની આસપાસ ફેરવી, હાથીનો ખરો આકાર કેવો હોય છે, તે બરાબર સમજાવ્યું. આથી શરમાઇ જઇને તે છએ આંધળા અંદર અંદર કહેવા લાગ્યા, કે 'કોઇ ચીજને પૂરી તપાસ્યા વિના તે સંબંધે વિચાર બાંધવો એ મૂર્ખાઇ છે; આપણે અહીં લડી પડયા એ બહુ ખોટું કર્યું.' પછી તે બધા તે મહાવતનો ઉપકાર માની ત્યાંથી ચાલતા થયા.

---

૩૪. વરૂઓનું ટોળું અને બે મુસાફર

એક વેળા એક શેઠ અને તેનો નિમકહલાલ નોકર ઘોડાગાડીમાં બેસી મુસાફરી કરતા હતા; રસ્તામાં તેમની પાછળ વરૂઓનું એક ટોળું પડયું.

શેઠ—(નોકરને) અલ્યા, આ વરૂઓનું ટોળું આપણી પાછળ પડયું છે; હજુ આપણું ગામ તો દૂર છે; આજે આપણું નક્કી આવી બન્યું લાગે છે.

નોકર—શેઠ સાહેબ, કંઇ ફીકર રાખશો નહિ. હું સપાટામાં ગાડી હાંકું છું, એટલે તે ટોળું આપણને પહોંચી શકવાનું નથી. (ગામ થોડે દૂર રહે છે, એટલે તે ટોળું તેઓને પકડી પાડે છે.

નોકર તરતજ ઘોડાને છોડી મૂકે છે. વરૂઓ ઘોડાને ફાડી ખાવામાં રોકાય છે. એટલામાં શેઠ અને નોકર બંને ગામ ભણી દોડવા લાગે છે. ટોળામાંથી કેટલાંક વરૂ તે બંનેની પાછળ પડે છે.)

શેઠ—અલ્યા, હવે આપણા ભોગ મળ્યા! આ ક્રૂર વરૂઓ આપણી પાછળ પડયાં છે, અને હવે બચવાનો એકે ઉપાય નથી.

નોકર—શેઠ સાહેબ, મારામાં જીવ છે ત્યાં સુધી હું આપને જરા પણ ઈજા થવા નહિ દઉં. સામે ગામના ઝાંપો દેખાય છે. હું પાછળ રહી જઇશ, એટલે આ વરૂ મને ફાડી ખાવામાં રોકાશે; અને એટલામાં આપ સુખેથી ગામમાં પહોંચી જશો.

શેઠ તેમ કરવા ચોખ્ખી ના પાડે છે, પણ પેલો નોકર પોતાના શેઠની જિંદગી બચાવવા ખાતર જાણી જોઇને પાછળ પડી જાય છે. વરૂ તેને ફાડી ખાવામાં રોકાય છે, એટલે શેઠ ગામમાં સહીસલામત પહોંચી જાય છે. પછી તે શેઠે એ નિમકહલાલ નોકરનાં બૈરીછોકરાંને ભરણપોષણ માટે કેટલાંક ખેતર અને સારી રકમ ઇનામમાં આપ્યાં.

---

૩૫. ગરીબ બ્રાહ્મણ અને તેની ગાય

કોઇ એક ગામમાં એક ગરીબ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેણે એક ગાય પાળી હતી. દુકાળ પડયો તેથી ઘાસ એટલું બધું મોંઘું થઈ ગયું કે થોડું ઘણું ઘાસ લાવવા જેટલા પણ પૈસા તે બ્રાહ્મણ પાસે ન હતા. ગમે તે થાય તોપણ તે ગાય નહિ વેચવાને તેણે ઠરાવ કર્યો. ઘાસ મેળવવા તેણે ઘણાં ઘણાં ફાંફાં માર્યાં, પણ દુકાળના વખતમાં તેને મફત ઘાસ કોણ આપે? છેવટે તેણે એક ખેડુતની ગંજીમાંથી રાતે થોડું ઘાસ ચોરી લાવવાનો વિચાર

ક્યો દુકાળમાં ઘાસ ચોરાઈ જવાનો ભો વધારે હતો; તેથી તે ગંજીનો ધણી જાતે ચોકી કરી તેની સંભાળ રાખતો. રાત પડી એટલે પેલો બ્રાહ્મણ છાનોમાનો ઘાસની ગંજી આગળ ગયો, અને ગંજીમાંથી થોડાઘણા પુળા કાઢયા પણ ખરા; પરંતુ તેના મનમાં એકદમ થઇ આવ્યું, કે અરે! આ હું શું કરૂં છું! ચોરી કરવાનું આવું હલકું કામ મારાથી થાય? ધિક્કાર છે મને કે મારી આવી નઠારી બુદ્ધિ થઈ! ચોરી કરવા કરતાં હું અને મારી ગાય બંને મરી જઈએ તે હજાર દરજ્જે વધારે સારૂં. આમ વિચાર કરી તેણે તે ઘાસ પાછું નાખી દીધું, અને તે ગંજી આગળથી છાનોમાનો પાછો ચાલ્યો ગયો. ગંજીનો માલિક ગંજી ઉપર સુતો સુતો છુપાઈને આ બધું જોયા કરતો હતો; અને સાંભળ્યા કરતો હતો. તેને તે બ્રાહ્મણ અને તેની ગાય ઉપર ઘણીજ દયા આવી; અને તે ગરીબ બ્રાહ્મણની આવી ટેક જોઇ તે ઘણો ખુશ થયો. બીજે દહાડે સવારે તે ખેડુત એક મોટો ભારો બાંધી તે બ્રાહ્મણને ઘેર ગયો અને કહેવા લાગ્યો, 'ભાઈ અન્તે સત્યનોજ જય છે; લ્યો, હવે તમે કે તમારી ગાય કોઈ મરશો નહિ.' આ શબ્દો સાંભળી તે બ્રાહ્મણ તો દિંગજ થઇ ગયો અને તે ખેડુતની દયાનાં અને સાચાને મદદ કરવાની ઉલટનાં વખાણ કરી તેને ઘણા ઘણા આશીર્વાદ દેવા લાગી ગયો.

૩૬. કુતરો અને તેના બે દાવાદાર

એક માણસે એક કુતરો પાળ્યો હતો. તેણે તે કુતરાને ઘણી મહેનતે કેટલીક રમતો શીખવી હતી. એક રમત એવી હતી કે જ્યારે એ કુતરાના કાનમાં કહેવામાં આવતું કે 'જા

કૂદીને લાવ,' ત્યારે તે દૂર પડેલી લાકડી ઉપરથી કૂદી જતો અને તે લાકડી પાછી પોતાના મોંમાં પકડી પોતાના ધણી પાસે લાવતો.

હવે એક વેળા એવું બન્યું, કે એક માણસ આ કુતરાને ચોરી ગયો. જ્યારે કુતરાના ખરા ધણીને ચોરનો પત્તો મળ્યો, ત્યારે તેણે તેના ઉપર પોતાનો કુતરો ચોરી જવા માટે ફરીઆદ માંડી. ન્યાયાધીશે પૂછ્યું ત્યારે એકે કહ્યું કે એ કુતરો મારો છે, અને બીજાએ કહ્યું, કે એ મારો છે. તે કુતરાનો ખરો ધણી બોલ્યો, 'સાહેબ, આ કુતરો મારોજ છે; હું તેને કાનમાં અમુક શબ્દો કહીશ એટલે તે મારૂં અમુક કામ કરી લાવશે. જો આ માણસ તેના કાનમાં કંઇ કહીને તેની પાસે કોઈપણ જાતનું કામ કરાવે, તો હું આ કુતરા ઉપરથી મારો હક ઉઠાવી લેવા તૈયાર છું.' ન્યાયાધીશે બંનેને તે કુતરાના કાનમાં કંઈ પણ કહીને તેની પાસે કોઇપણ જાતનું કામ કરાવવા હુકમ ફરમાવ્યો. તે કુતરાના ખરા ધણીએ એક લાકડી દૂર મૂકી તે કુતરાના કાનમાં પોતાના શીખવેલા શબ્દો 'જા, કૂદીને લાવ' કહ્યું, એટલે તે કુતરો તરતજ દોડયો, અને દૂર પડેલી લાકડી ઉપરથી ઠેકી જઈને તેને મોંમાં ઘાલી પોતાના ખરા શેઠને આપી. ત્યારપછી પેલા ગળેપડુનો વારો આવ્યો. તેણે એક લાકડી દૂર મૂકી, તેણે કુતરાના કાનમાં ખોટો ખોટો ગણગણાટ કર્યો; પણ તે કુતરો તે ગણગણાટથી કંઈ સમજ્યો નહિ અને મૂઢની પેઠે ત્યાંનો ત્યાંજ ઉભો રહ્યા. તે ચોર ગભરાયો, એટલે તે કુતરાને ખુબ ધમકાવવા અને મારવા લાગ્યો; આટલું કર્યાં છતાં તે કુતરાએ કોઇ પણ જાતની રમત કરી બતાવી નહિ, એટલે તે ગળેપડુ માણસનું મોં એકદમ કાળું પડી ગયું, અને તે ઘણુંજ ધ્રૂજવા લાગ્યો. આ સઘળું જોઈને તે ન્યાયાધીશે તે

કુતરાને તેના ખરા ધણીને સોંપ્યો અને પેલા ગળેપડુ ચોરને ફટકા મારી કેદમાં નાખવાનો હુકમ ફરમાવ્યો.

---

૩૭. પાકાં પાંદડાં અને કુંપળો

એક પીંપળ ઉપરથી પાકાં પાકાં પાંદડાં નીચે ખરી પડતાં હતાં. તેને નીચે ખરી પડતાં જોઈને, નવી કુંપળીઓ હસી હસીને કહેવા લાગી, 'જુઓ, જુઓ, પેલાં ઘરડાં ડોકરાં કેવાં ટપોટપ નીચે ખરી પડે છે!' પોતાની મશ્કરી થતી સાંભળીને પેલાં ઘરડાં પાંદડાંને ઘણું માઠું તો લાગ્યું પણ તેઓ અનુભવી અને સ્વભાવે ઠરેલાં હતાં એટલે તેઓ ધીમેથી અને નરમાશથી બોલ્યાં, 'અલી છોકરીઓ, અત્યારે તમે જુવાન છો, માટે તમે અમારી હાંસી કરો છો અને અમારાં જેવાં ઘરડાંની ઠઠ્ઠામશ્કરી કરી આનંદ મેળવો છો; પણ બેનો, અમારી પેઠે તમારે પણ નીચે ખરી પડવાનો વખત આવશે, ને તે વેળાની જુવાન કુંપળો તમારી હાંસી કરશે. અમ સરખાનાં વચન જરા સંભારી રાખજો.' આમ કહી તેઓએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું:—

"પીંપળ પાન ખરંતાં, હસતી કુંપળિયાં;
અમ વીતી તમ વીતશે, ધીરી બાપુડિયાં."

---

૩૮. વડ અને ભીંડાનો છોડ

ભીંડાનો છોડ—(વડને) અલ્યા વડ, હું તારા નીચે ઉગ્યો છું, પણ મારે વધવાને જગ્યા જોઈશે, માટે તું અહીંથી એકદમ ચાલ્યો જા.

વડ—(મનમાં) આ છોડ કેટલો બધો ઉછાંછળો ને મગરૂર છે! (તે છોડ સાંભળે તેમ) ભીંડાભાઈ, આપને જેટલું વધવું હોય,

તેટલું સુખેથી વધજો, પરન્તુ મહેરબાની કરી મને અહીં એકાદ મહીનો રહેવા દેશો તો આપનો મોટો ઉપકાર થશે.

ભીંડાનો છોડ—સારૂં; જેમ તેમ કરી એક મહીનો અહીં પડયો રહેવા દઇશ, પણ તેથી વધારે વખત રહેવા દેવાનું મને બીલકુલ પરવડશે નહિ!

(એક મહીના પછી ભીંડાનો છોડ કરમાઇ મરી જાય છે.)

વડ—(ભીંડાના છોડને મરતો જોઇ) કેમ ભાઈ, એક મહીનો થઇ ગયો છે; હવે તમારે વધવું હોય તો હું ચાલ્યો જાઉં!

ભીંડાનો છોડ—(મરતાં મરતાં) ભાઇ, મેં જુવાનીના દહાડામાં આપનું અપમાન કર્યું, તેને માટે આપની માફી માગું છું. આપ ઘરડા અને માન આપવા યોગ્ય છો, પણ મેં અનુભવ વિના અને જુવાનીના તોરમાં આપને મૂર્ખાઇથી ખોટું લાગે તેવું કહ્યું, તેથી હવે હું ઘણો પસ્તાઉં છું. ભાઇ, હવે તો હું મરવા પડયો છું. મારા જેવા નાદાનનું બોલ્યુંચાલ્યું માફ કરજો.

---

૩૯. બાવળ અને આંબો

એક ખેતરમાં બાવળ અને આંબો સાથે રહેતા હતા. એક નજીવી બાબતમાં તે બંને લડી પડયા. પ્રથમ આંબો ગર્વ કરી બોલ્યો, 'જુઓને, આ બાવળને આખે શરીરે કાંટા ને કાંટાજ દેખાય છે. જો કોઇ તેને અડકે તો તેને તે નક્કી ભોંકાય. લોકોને દુઃખ દેવામાં આ બાવળને શો લાભ થતો હશે? જુઓ, મારે શરીરે એક પણ કાંટો છે? હું તો ઉલટો લોકોનું સારૂં કરૂં છું; તેઓને અથાણા માટે કાચી કેરી અને ખાવા માટે પાકી કેરી આપું છું.' પોતાની નિંદા થતી સાંભળીને બાવળથી ન રહેવાયું એટલે તે

તડુકીને બોલ્યો, 'આંબાભાઇ, બીજાની ખોડ કાઢવી એમાં તે શું ? ખોડ કાઢતાં તો બધાંને આવડે. મને ઘણીજ નવાઇ લાગે છે, કે તમે મને દરેક રીતે નઠારોજ ગણો છો. સાંભળો, હું તો લોકોને તમારા કરતાંએ વધારે કામનો છું. મારૂં લાકડું તમારા લાકડા કરતાં પોચું બોચું ન સમજતા; તે તો પત્થરના જેવું કઠણ છે, અને તેથીજ લોકો તમારા કરતાં મારૂં લાકડું બાળવામાં વધારે પસંદ કરે છે; વળી મારી છાલમાંથી રંગ નીકળે છે; અને તે ચામડાં રંગવામાં વપરાય છે. વારૂ; તમેજ કહોને કે લોકો દાતણ કર્યા વિના તમારાં ફળ ખાતાં હશે ? ત્યારે સમજોને કે દાતણ પણ હુંજ પૂરાં પાડું છું. ગરીબ બિચારાં બકરાં અને ઘેટાં મારાં પરડાં ખાઈને જીવે છે. હું તો બીજા ઘણાએ ખપમાં આવું છું. પણ તમારા જેવાને એ બધું કહેવાની શી જરૂર ?'

આ શબ્દો સાંભળી પેલો આંબો ઘણોજ શરમાઇ ગયો અને એકદમ ચુપજ થઇ ગયો !

૪૦. કઠિઆરો અને કુહાડીનો હાથો

(સ્થળ—જંગલ)

કઠિઆરો—(ઝાડોને) મારી કુહાડીનો હાથો ભાંગી ગયો છે, અને મારે એકજ હાથાની જરૂર છે, તો મહેરબાની કરી મને એક હાથો આપશો ? તેના વિના હું ભુખે મરૂં છું.

વડ—(બીજા ઝાડને) આ બિચારાને એકજ હાથાની જરૂર છે, તો આપણે તેને તે આપીએ તો શું ખોટું ?

આંબલી—(વડને) તમે ખરૂં કહો છો. તે બિચારો તેના વિના ભુખે મરે છે. એટલે તેને એક હાથો આપીશું તો ઘણું પુણ્ય થશે; વળી એકાદ હાથાનો આપણને શો હિસાબ છે ?

આંબો—(વડ અને આંબલીને) તમારા બંનેના વિચાર સારા છે, પણ તેને એવો મજબૂત હાથો આપવો જોઇએ કે તેને વારંવાર આપણી પાસે ભીખવા આવવું પડે નહિ.

ત્રણે ઝાડો માંહોમાંહે વિચાર કરી તે કઠિઆરાને કહેવા લાગ્યાં, 'ભાઇ આ પડખેનો નાનો બાવળીઓ છે તેને કાપી તેમાંથી તમારે જોઇએ તેવો હાથો કરી લ્યો.'

નાનો બાવળીઓ—(આ શબ્દો સાંભળીને) તમે મોટાં છો એટલે મારો નાશ કરાવો છો, પણ તે ઠીક કરતાં નથી. તમારે બધાંને ઘણી ડાળીઓ છે; તેથી તમારામાંથી કોઇ એકાદ હાથો આપશો, તો તમને કોઈને કંઇ ભારે પડવાનું નથી.

બધાં ઝાડો—(ઘણા ગુસ્સાથી અને તિરસ્કારથી નાના બાવળીઆને) બેસ! બેસ! જાણ્યું તારૂં ડહાપણ! આજકાલનું છોકરૂં વળી મોટેરાંને શીખામણ દેવા આવ્યું છે! સમજે નહિ ને વળી ડાહી ડાહી વાતો કરવા આવ્યું છે! આ દુનીઆમાં અમે તારા કરતાં બે વરસ વધારે કાઢયાં છે, તો અમે કંઇક વધારે સમજતાં હઇશું! સમજ્યું કે નહિ? (કઠિઆરાને) ભાઇ, આ નાદાન બચ્ચું છે, તમે તમારે અમે કહીએ છીએ તેમ કરો.

કઠિઆરો તે બાવળને કાપી તેમાંથી એક હાથો બનાવે છે; પછી મોટા ઝાડોને પણ એકે એકે કાપી નાખવા લાગે છે; છેવટે એક મોટું ઝાડ મરતાં મરતાં બોલ્યું, 'પોતાના સ્વાર્થ ખાતર જે બીજાનો નાશ કરાવે છે તેનો પોતાનોજ નાશ થાય છે.'

---

૪૧. ફૂલની રાણી

એક વેળા એક બાગમાં બધાં ફૂલોએ મળીને વિચાર કર્યો કે આપણે આપણામાંથી કોઇને રાણી નીમીએ તો ઠીક. આથી

બધાં ફૂલો મધુમાલતીના માંડવા હેઠે એકઠાં થયાં; અને રાણી થવાને માટે જે વધારેમાં વધારે લાયક હોય તેને મત આપી ચૂંટી કાઢવા ઠરાવ્યું.

બધાં ફૂલો—(મોગરાને) ભાઈ, અમે મત આપીશું, તે તમે ગણશો તો મોટો ઉપકાર થશે.

મોગરો—હું તે કામ ઘણી ખુશીથી કરીશ. જેને માટે ઘણાં મત થશે, તેને રાણી તરીકે જાહેર કરીશ.

બારમાસી—મારું મત એવું છે, કે આ મધુમાલતીને રાણી નીમવી; કારણ કે જુઓને, તેના માંડવામાં આપણને બધાંને કેટલી બધી શાંતિ વળે છે! માલતીબાઈ ન હોય તો ઉનાળાનાં સખત તાપમાં આપણે બધાં બળી મરીએજ તો!

ચંપેલી—અમારે મધુમાલતીબાઈના છાયાની કંઈ પણ જરૂર નથી. અમે તો ઉનાળામાં અને ખુલ્લા તાપમાં રહીને લોકોને અમારી સુગંધથીજ ખુશ ખુશ કરી નાખીએ છીએ મારું મત તો સૂરજમુખી બાઈનેજ રાણી નીમવાનું છે. જુઓ, તેનાં રૂપરંગ સૂરજનાં જેવાં છે, અને તેથી બધાં ફૂલ તેને રાણી તરીકે માન પણ આપશે.

જુઈ—બાઈ, તેમાં તે શું થયું! સુરજમુખીબાઈને રૂપરંગ છે, પણ સુગંધનું ઠેકાણું ક્યાં છે? ચંપેલીબાઈ, ખરૂં માનજો કે રૂપને મોહવાનું નથી, ગુણને મોહવાનું છે. મારૂં મન તો ગુલાબને રાણી નીમવા તરફ છે.

પારિજાતક—ખરૂં કહો છો, જુઈબાઈ, મારૂં મત પણ તમારા મતને મળતુંજ છે. ગુલાબ બધાં ફૂલની રાણી થવા લાયક છે. જુઓ, તે રૂપ, રંગ અને સુગન્ધમાં આપણાં બધાં કરતાં ચઢી જાય એમ છે.

જાસુદી, ગુલછાવદી, જાઈ, અને બોરસલી—બાઈઓ, જ્યાં કમળ ન હોય તેવા કોઈ બાગમાં ગુલાબને રાણી નીમીએ તો કંઈ ખોટું નથી; પણ જ્યાં કમળ છે, ત્યાં ગુલાબને રાણી નીમીએ તો તો મોટો અન્યાય થયોજ કહેવાય! અમે બધાં આ બાગમાં કમળને રાણી નીમવાની તરફેણમાં છીએ, કારણ કે કમળના જેવું દેખાવડું, કોમળ, મીઠી સુગન્ધવાળું અને જોતાં માન આપવાનું મન થાય એવું, એક પણ ફૂલ આપણા બાગમાં નથીજ.

મોગરો—(ઘણાં મત કમળની તરફેણમાં આવ્યાથી) કમળને રાણી નીમવાની ઘણાંની ઇચ્છા છે, તો ચાલો, આપણે સર્વે હવે તેનેજ રાણી નીમીએ, અને આપણા દેશમાં સુંદરમાં સુંદર અને સરસમાં સરસ ફૂલ તરીકે આજથી તેનેજ સ્વીકારીએ. (આટલું કહી મોગરો સઘળાં ફૂલોનો હાર કરી કમળને પહેરાવે છે.)

૪૨. સારૂંનરસું માણસ કેમ પારખવું

એક વેળા એક રાજાએ પોતાના પ્રધાનને પૂછયું, 'પ્રધાનજી, સારૂંનરસું માણસ કેમ પારખી કાઢવું?' પ્રધાને કહ્યું, 'મહારાજ, આજ સાંજે આપ વેશ બદલી મારી સાથે બજારમાં પધારશો એટલે સારૂં કોણ ને નરસું કોણ એ આપને તરતજ જણાઈ આવશે.' સાંજ પડી એટલે તે બંને છૂપે વેશે બજારના એક ભાગમાં જઈ ઉભા. બજારમાંથી એક આંધળો ડોસો લાકડી આગળ ધરતો ધીમે ધીમે ચાલ્યો આવતો હતો. તેની સામે એક ફક્કડખાં નામનો મુસલમાન આવતો હતો પોતાની સામે બિચારા તે આંધળા ડોસાને આવતો જોઇ તે તડુકી ઉઠયો, 'અરે! અંધા! બાજુ ચલ; અંધા હો કે કાયકુ બજારમેં ચલતા હૈ? ઓર લાકડી ઠક ઠક કરકે કાયકુ હમારા કાન ફોડતા હૈ?' તે મીઆંનું

બોલવું સાંભળી રાજાને ખૂબ હસવું આવ્યું, પણ તે વખતે તેણે હસવું દબાવી રાખ્યું. હવે રાજા તથા પ્રધાન આગળ ચાલ્યા. પેલો આંધળો પણ ધીમે ધીમે આગળ ચાલ્યો આવતો હતો. તે આંધળાને સામે એક રજપૂત મળ્યો. તે રજપૂત બોલ્યો, 'સુરદાસજી, રામ રામ; આપ ક્યાં ચાલ્યા? પાછળ રાજકુમારની ગાડી આવે છે, તો જરા આ તરફ આવો.' આટલું કહી તે રજપૂતે તેનો હાથ પકડી તેને પડખે ખસેડ્યો. આ સઘળું જોઈ તે રાજાએ પ્રધાનને કાનમાં કહ્યું, 'પ્રધાનજી, સારૂં નરસું માણસ કેમ પારખવું એ મેં જાણ્યું. ઈશ્વરે જીભ તો બધાંને આપી છે, પણ સારાં માણસ સારા શબ્દો બોલી સારો ઉપયોગ કરે છે; નઠારાં માણસો નઠારા શબ્દો બોલી તેનો ખોટો ઉપયોગ કરે છે.'

---

૪૩. સરદાર અને ખેડુતની છોકરી

એક મોટો સરદાર હતો. દરરોજ સાંજે તેને ગામ બહાર ફરવા જવાની ટેવ હતી. એક વેળા રસ્તામાં એક ખેડુતની છોકરીને તેણે રડતી દીઠી. તેણે તે છોકરીને પૂછ્યું, 'છોકરી, તું કેમ રડે છે?' તે છોકરીએ ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં અને ડસકાં ખાતાં ખાતાં જવાબ આપ્યો, 'મારા બાપના ખેતરમાંથી માટીનાં વાસણ લઇ ઘેર જતી હતી, તેટલામાં મને ઠેસ વાગી એટલે હું પડી ગઈ, અને મારાં બધાં વાસણ ફૂટી ગયાં, હવે મારૂં શું થશે? ઘેર મારી મા મને વઢશે અને મારશે.' આટલું બોલીને તે બહુજ રડવા લાગી. પેલા સરદારે કહ્યું, 'છોકરી તું રડીશ નહિ; તું આવતી કાલે સાંજે આજ વેળા અહીં પાછી આવજે, એટલે હું તને નવાં વાસણ લાવવા માટે પૈસા આપીશ.' આટલું બોલી તે સરદાર ત્યાંથી ચાલતો

થયો, અને તે છોકરી પણ ઘેર ગઈ. બીજે દિવસે એવું બન્યું કે તે સરદારને પોતાના રાજાના દરબારમાં તેજ સાંજે જમવાનું નોતરૂં આવ્યું. તેણે વિચાર કર્યો, કે રાજદરબારમાં આજ સાંજે જમવા નહિ જઈશ, તો રાજાજીને માઠું લાગશે, અને જો જઇશ તો પેલી છોકરી મારી રાહ જોઇ રહેશે, અને હું જૂઠો છું એવું ધારશે. છેવટ તેણે નિશ્ચય કર્યો, કે ગમે તેમ થાય તોપણ મારે આજ સાંજે પેલી છોકરીને પૈસા આપવા માટેજ જવું અને મારૂં બોલેલું પાળવું. તેણે રાજાજીને ઘણીજ નમ્રતા સાથે લખી જણાવ્યું કે એક ઘણાં જરૂરના કામને લીધે હું આજ સાંજે દરબારમાં હાજર રહી શકીશ નહિ, માટે આપ મને માફી આપશો એવી મારી અરજ છે. સાંજે નીમેલે વખતે તે પેલી છોકરીને જઇ મળ્યો, અને તેને નવાં વાસણ લાવવા જેટલા પૈસા આપ્યા. તે છોકરી ઘણી રાજી થઈ તેનો ઉપકાર માની ત્યાંથી ચાલી ગઈ; અને તે સરદાર પણ પોતાનું વચન પાળી શકયો તેથી ઘણા હર્ષમાં ને હર્ષમાં પોતાના ઘર ભણી પાછો ફર્યો. થોડા દિવસ પછી રાજાજીને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તેણે તે સરદારને બોલાવી ઘણી શાબાશી આપી, અને આપેલું વચન પાળવા માટે તેને એક મોટી જાગીર ઈનામમાં આપી.

---

૪૪. કંજુસ વાણીઓ

એક વાણીઓ હતો. તે ઘણો કંજુસ હતો. તેની વહુ પણ ઘણીજ કજીઆખોર હતી. તે તેને ઘણું પજવતી. પોતાની વહુથી કંટાળી જઈ, તે વાણીઓ એક વેળા વનમાં ચાલી નીકળ્યો. વનમાં એક વડ તળે તપ કરવાનો ઢોંગ કરી શરીરે રાખ ચોળી, આંખો મીંચીને બેઠો; પણ તેનો જીવ તો પૈસામાં ને પૈસામાંજ

હતો. તે વડ પાસેથી બે ઠગ જતા હતા. તેઓને લાગ્યું, કે આ તો કોઈ મોટો જોગી લાગેછે. પેલા ઝવેરીને ઠગીને જે હીરો લાવ્યા છીએ તે આ મહારાજને આપીએ તો આપણું ભલું થાય આમ વિચાર કરતા હતા, એટલામાં એક ઠગ બોલ્યો, 'આ હીરો મૂકવાની અહીં સહીસલામત જગા નથી. મહારાજના પગ આગળ મૂકીશું તો કોઈ ઉઠાવી જશે અને જો કયાંઈ દાટીશું તો આ મહારાજ આંખો ઉઘાડશે, ત્યારે તેમને જડશે નહિ.' ઠગના આ શબ્દો સાંભળી પેલો ઢોંગી વાણીઓ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો આ ઠગને હીરો મૂકવાની સહીસલામત જગા મળશે નહિ તો આ બંને જણા હીરો ભેટ મૂકયા વિના ચાલ્યા જશે, માટે લાવ હું મારૂં મોં ફાડી રાખું. આમ વિચાર કરી, પોતાની આંખો મીંચી રાખી, તેણે પોતાનું મોં ફાડયું. આ જોઈને પેલા ઠગ ચેતી ગયા, કે આ તો કોઈ બગભગત લાગે છે; ખરો જોગી લાગતો નથી; તેની દાનત હીરો પડાવી લેવાની થઈ છે, માટે તેની બુદ્ધિ પ્રમાણે તેને ફળ મળવું જોઈએ આમ વિચાર કરી, ઢોંગી વાણીઆના ખુલ્લા મોંમાં ધૂળની એક એક ચપટી નાખીને તે બંને ઠગ ચાલતા થયા!

---

૪૫. રાજા અને ભરવાડ

કોઈ એક રાજા જંગલમાં શિકાર કરવા નીકળ્યો હતો. જંગલી પશુઓને બાણ મારતાં વચ્ચે એક ભરવાડનો છોકરો વીંધાઈ ગયો. રાજા જઈને જુએ છે તો તે છોકરો તરફડીઆં ખાતો પડયો હતો. તેણે તે છોકરાનાં નામઠામ પૂછી લીધા, અને તેનો જીવ બચાવવા ઘણી મહેનત કરી; પણ થોડી વાર પછી તે છોકરાના પ્રાણ નીકળી ગયા. પોતાની વસ્તીના એક નિર્દોષ

છોકરાનું પોતાનાથી અજાણ્યે પણ ખૂન થયું તેથી તે રાજા ઘણો પસ્તાવા લાગ્યો ને તરતજ પોતાની રાજધાનીમાં પાછો આવ્યો અને તે છોકરાના બાપને બોલાવી લાવવા માણસો મોકલ્યા. રાજાજી બોલાવે છે તે કોણ જાણે શું હશે-એમ વિચાર કરતો કરતો પેલો ભરવાડ આવ્યો. રાજાએ તેને એકાંતમાં બોલાવી કહ્યું, 'ભલા ભરવાડ, શિકાર કરતાં મારૂં બાણ અજાણ્યે વાગવાથી તારો છોકરો મરણ પામ્યો છે; તેના ખૂન માટે હું ગુન્હેગાર છું, માટે લે આ તલવાર અને મારૂં માથું કાપી નાખ; મારા મરણ પછી તને કંઇ હરકત નહિ થાય તેનો મેં પાકો બંદોબસ્ત કરી રાખ્યો છે.'

પોતાના છોકરાના મોતના સમાચાર સાંભળી તે ભરવાડની આંખમાંથી આંસુની ધાર ચાલવા લાગી, પણ તે હિમત રાખી બોલ્યો, 'અન્નદાતા, આપ તો મારા માબાપ છો. મારા છોકરાનું આવરદા પૂરૂં થયું હશે, તેથી તે મરી ગયો. મહારાજ આપ શું બોલો છો! મારા ખોળીઆમાં જીવ છે ત્યાં સુધી આ તલવાર તો શું, પણ આ આંગળી પણ આપના સામી ઉપાડવાનું પાપ મારાથી થશે નહિ.' ભરવાડનું મોટું મન જોઇને અને તેની રાજભક્તિથી પ્રસન્ન થઈને રાજાએ તેનાં ઘણાં ઘણાં વખાણ કર્યાં અને તેને બે ગામ ઈનામમાં આપી વિદાય કીધો.

---

૪૬. માબાપની સેવા કરનાર શ્રવણ

શ્રવણ નામનો એક બ્રાહ્મણનો છોકરો હતો. તેનાં માબાપ ઘરડાં અને આંધળાં હતાં. તેઓને જાત્રા કરવાનું મન હતું, પરન્તુ તેઓની પાસે પૈસા નહોતા તેથી તેઓનાથી જાત્રા કરી શકાતી ન હતી. શ્રવણે જાણ્યું કે મારાં આંધળાં માબાપને

જાત્રા કરવાનું મન છે, ને તેમની પાસે પૈસા નથી તેથી તેઓ મુંઝાય છે; પણ હું તેઓને ગમે તેમ કરી જાત્રા કરાવું ત્યારેજ મેં મારી ફરજ બજાવી કહેવાય. આમ વિચારી તેણે પોતાનાં માબાપને એક કાવડમાં બેસાડ્યાં, અને કાવડ ખંભે લઇ તે તેઓને જાત્રા કરાવવા નીકળ્યો. રસ્તામાં તે ઘરડાં ને આંધળાં માબાપને ઘણી તરસ લાગી, તેથી કાવડ નીચે મૂકી શ્રવણ પાણી શોધવા ગયો. થોડે દૂર એક સરોવર હતું ત્યાં તે પહોંચ્યો, પણ જેવો પાણી ભરવા જતો હતો તેવામાં એક દશરથ નામના રાજાએ તેને અજાણ્યે બાણ માર્યું. દશરથ રાજાના મનમાં એમ હતું, કે કોઈ જંગલી પશુ સરોવર ઉપર પાણી પીવા આવ્યું છે. સરોવર આગળ આવીને જોયું ત્યારે તેણે એક બ્રાહ્મણનો છોકરો તરફડીઆં ખાતો નીચે પડેલો દીઠો. તે છોકરો દશરથ રાજાને જોઈ મરતાં મરતાં બોલ્યો, 'મહારાજ, અહીંથી થોડે દૂર મારાં ઘરડાં અને આંધળાં માબાપ કાવડમાં તરસ્યાં બેઠાં છે; તેમને આ પાણી પીવા પહોંચાડશો એટલીજ મારી પ્રાર્થના છે.' આટલું બોલી તે છોકરો મરણ પામ્યો. દશરથ રાજાને ઘણો પસ્તાવો થયો અને ઉતાવળે ઉતાવળે પાણી લઈ જઇને કંઇ પણ બોલ્યા વિના શ્રવણનાં આંધળાં માબાપને તેણે પાણી પાયું. શ્રવણ કેમ બોલતો નથી એ પ્રમાણે શક જવાથી તે બંને બોલ્યાં, 'દીકરા શ્રવણ, તું કેમ મુંગો થઈ રહ્યો છે! કેમ કંઇ બોલતો નથી?' દશરથ રાજાએ હાથ જોડી માફી માગી કહ્યું, 'હું દશરથરાજા છું. મારા બાણથી તમારો છોકરો વીંધાઈ મરણ પામ્યો છે, અને તેથી તમારા માટે હું આ પાણી લઈ આવ્યો છું.' આ બોલ સાંભળતાંજ પેલાં આંધળાં માબાપના પ્રાણ એકદમ નીકળી ગયા!

૪૭. એક લોભી રાજા

ઘણાં વરસ પહેલાં એક રાજા થઇ ગયો. તેના ભંડાર સોનાથી ભર્યાં હતા તો પણ તેને તેટલેથી સંતોષ થતો ન હતો. એક દિવસ તેના દરબારમાં એક ફકીર આવી કહેવા લાગ્યો, 'હે રાજા, તારા ભંડારમાં ઘણું સોનું છે.' રાજાએ કહ્યું, 'સાંઇબાવા, એટલા સોનામાં શું વળ્યું? મારી ઇચ્છા તો એવી છે, કે જે ચીજને હું અડકું તે સોનું થઇ જાય.' ફકીરે જવાબ આપ્યો, 'રાજા, તારી તેવી ઇચ્છા છે તો જા, તે પ્રમાણે થઇ જશે.' એટલું કહી તે ફકીર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. રાજા જે જે ચીજને હાથ લગાડે તેનું સોનું થઈ જવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે ઘરનું બધું રાચરચીલું સોનાનું થઇ ગયું! ખોરાક તેમજ પાણીનું પણ સોનું સોનું થઇ જવા લાગ્યું! જેને તે હાથ વતી અડકે તે સોનું થઇ જાય! પોતાની એકની એક છોકરી પણ સોનાની પુતળી બની ગઇ! પોતે ભૂખે અને તરસે મરવા લાગ્યો અને પોતાની દીકરી પણ સોનાના પુતળી થઇ ગઇ તેથી તે ગાંડા જેવો થઇ ગયો. તે પોકેપોક મૂકી કહેવા લાગ્યો, 'અરે ભગવાન! મારી પાસે ઘણું સોનું હતું, તેથી હું ધરાયો નહિ અને મેં ઉલટી ગાંડી ઇચ્છા કરી જેથી મારે આટલું દુઃખ ખમવું પડે છે, અને હવે મારે મરવાનો વખત પણ નજીક આવ્યો છે!' આ પ્રમાણે તે કલ્પાંત કરતો હતો એટલામાં પેલો ફકીર ફરતો ફરતો તેની પાસે પાછો આવી ચઢયો. તેને જોઇ તે રાજા તેને એકદમ પગે પડી કહેવા લાગ્યો, 'સાંઇબાવા, દરેક ચીજને અડકી તેનું સોનું બનાવવાની મારામાં શક્તિ આવી છે, અને તેથી આ દુનિયામાં મારા જેટલું સોનું કોઇની પાસે નથી, છતાં આ દુનિયામાં મારા જેવો દુઃખી

એક પણ માણસ નથી. મારૂં ખાવુંપીવું ખરાબ થયું છે; મારી એકની એક છોકરી પણ સોનાની પુતળી બની ગઇ છે; અને હું મરવા પડયો છું; તો મારી સઘળી ચીજો જેવી હતી તેવી ને તેવી મને પાછી કરી આપવાની મહેરબાની કરો.' તે ફકીર જવાબ આપ્યો, 'હે રાજા, ખરૂં સુખ ઝાઝા સોનામાં નથી, પણ જરૂર જેટલું મળે તેમાંજ છે; માણસને રોજ પોતાનું પેટ ભરવા થોડા અન્નની જરૂર છે; અકઠા કરી રાખેલા સોનાનો સારો ઉપયોગ ન થાય તો તે પત્થરના ઢગલાની બરાબર છે. આ બધું તું હવે સમજ્યો લાગે છે, માટે જા, તારા બાગમાં નદી વહે છે તેમાંથી તું જાતે પાણી ભરી લાવ અને આ બધી વસ્તુ ઉપર થોડું થોડું છાંટ, એટલે તે વસ્તુ હતી તેવી ને તેવીજ પાછી થઇ રહેશે.' રાજાએ તે પ્રમાણે કર્યું એટલે પછી તે ચીજો હતી તેવી ને તેવી થઇ ગઇ!

---

૪૮. વાંસળી વગાડનારો ફકીર અને જૂઠા ગામલોકો

એક ગામ હતું. તે ગામમાં મરકી ચાલતી હતી, તેથી ત્યાં ઊંદરોનું જોર વધી પડ્યું હતું. ગામલોકો હરકોઇ ઉપાયે બધા ઊંદરોનો નાશ કરાવવા ઇચ્છતા હતા. એક વેળા તે ગામમાં એક ફકીર આવી ચઢયો તે ફકીર એવી અજબ રીતે વાંસળી વગાડતો હતો, કે પ્રાણીમાત્ર તેની મોહનીમાં બેશુધ્ધ થઇ જતાં! ઊંદરોનું કાસળ કઢાવવાના વિચારથી બધા લોકોએ તે ફકીરને આજીજી કરી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે ઊંદરોને મારી નાખવાની એક ખરી હીકમત જાણું છું; પણ બધા ઊંદરોનો નાશ કરવા બદલ તમારે બધાએ મળીને મને સો રૂપીઆ આપવા પડશે. બધા લોકોએ સો રૂપિઆ

આપવા કબુલ કર્યું. પછી તે ફકીરે પોતાની વાંસળીમાંથી એવો તો સૂર કાઢયો, કે તે ગામના બધાજ ઊંદરો તેની આસપાસ આવી નાચવા લાગ્યા તે ફકીર વાંસળી વગાડતો વગાડતો આગળ ચાલ્યો. છેવટે એક નદી આવી. તે ફકીર તેમાં ચાલ્યો એટલે ઊંદરો પણ તેની પાછળ પાછળ નદીમાં પડયા, અને તે બધા તેમાં ડૂબી મુઆ. તે ફકીરે પાછા આવી ગામલોક પાસે સો રૂપીઆ માગ્યા; પણ લોકો તો એક બીજાના સામું જોવા લાગ્યા, ને કહેવા લાગ્યા, 'અમે રૂપીઆબુપીઆની વાત જાણતા નથી; કદાચ કોઈએ રૂપીઆ આપવાના કહ્યા હોય, તોપણ ઊંદરને મારી નાખવાના તે સો રૂપીઆ હોય ?' ફકીરે કહ્યું, 'તમે સો રૂપીઆ આપવા કબૂલ કર્યું છે, માટે આપવા હોય તો આપો, નહિ તો મારાથી જે બનશે તે કરીશ.' ગામલોકો સાથે બોલી ઉઠયા, 'જા, જા, તારાથી થાય તે કરી નાખજે.' આ શબ્દો સાંભળી તે ફકીર કંઈ બોલ્યો નહિ. તે એકદમ પોતાની વાંસળી વગાડવા લાગી ગયો, અને તેમાંથી એવી જાતનો સૂર કાઢયો, કે તે સાભળીને ગામનાં બધાં ઢોર દોડી આવ્યાં ને તેની આસપાસ નાચવા કુદવા લાગ્યાં. તે આગળ ચાલવા લાગ્યો એટલે બધાં ઢોર તેની પાછળ પાછળ ભાન ભૂલીને જવા લાગ્યાં. રસ્તે એક મોટી નદી આવી, એટલે તેને કાંઠે ઉભા તે વાંસળી વગાડવા લાગ્યો. ભાન ભૂલી ગએલાં બધાં ઢોર નદીના ઊંડા પાણીમાં પડયાં; ને તણાતાં ચાલ્યાં. ગામલોક તો આ બધુ જોઇને ગાભરાજ બની ગયા પેલો ફકીર તેમને સલામ કરી ત્યાંથી તરતજ ચાલ્યો ગયો. તે ફકીરને એક પણ શબ્દ કહેવા માટે કોઇની જીભ ઉપડી નહિ; ગામલોકો સમજી ગયા કે તેને કંઇ પણ કહીશું તો હવે તે આખા ગામનાં માણસોને નદીમા ડુબાડી મારી નાખશે !

૪૯. મદારી અને નિશાળીઓ

પાંચ વાગ્યે નિશાળ છૂટી, એટલે કેટલાક છોકરાઓ સાથે મળી પોતપોતાનાં ઘર તરફ જતા હતા. રસ્તામાં એક મદારી ખેલ કરતો હતો; તે જોવા તે બધા થોડીવાર ઊભા રહ્યા. તે મદારી જુદી જુદી ચીજો ચાલાકીથી બદલી નાખી ખેલ જોનારને હેરત પમાડતો હતો. પાસે ઉભેલા એક નિશાળીઆને તેણે કહ્યું, 'ભાઇ, તમારી પાસે એક અર્ધો પૈસો હોય તો લાવો; તેને હું સોનાનો બનાવી આપું.' પેલે છોકરે પોતાના ખીસામાંથી એક અર્ધો પૈસો કાઢી તરતજ મદારીના હાથમાં મૂક્યો મદારીએ તે પૈસાને એક છૂપી કોથળીમાં સેરવી દીધો; અને 'છુમંતર' 'છુમંતર' કહીને પોતાના હાથમાં અગાઉથી સંતાડી રાખેલો એક સોનાનો સિક્કો તમાસો જોનારને બતાવ્યો. ત્યાં એક ગામડીઓ ઉભો હતો. તે આ જોઈને તે મદારીને દેવ જેવો કહેવા લાગ્યો. કેટલાક નિશાળીઆએ તે ગામડીઆને સમજાવ્યો કે એ તો હાથચાલાકીના ખેલ છે; જો એ મદારી લોઢા કે ત્રાંબામાંથી સોનું બનાવી દેતો હોય, તો તુંજ વિચાર કરને કે તે આમ રખડતો અને ભીખ માગતો શા માટે ફરે! આટલું બધું કહ્યા છતાં અને સમજાવ્યા છતાં તે ગામડીઆને ખાતરી ન થઈ તે નજ થઇ. જે છોકરાનો અર્ધો પૈસો હતો તેના હાથમાં સોનાનો ખરો સિક્કો મૂકી તે મદારી બોલ્યો. 'એ સિક્કો ખરા સોનાનો છે કે નહિ તે તપાસી જુઓ!' પેલે છોકરે તપાસી કહ્યું. 'હા તે સોનાનોજ છે; પણ શું આ સિક્કો મારાજ અર્ધા પૈસામાંથી બનાવી દીધો?' મદારીએ જવાબ વાળ્યો, 'ભાઇ સાહેબ, એમાં શો શક! એવા હજારો અર્ધા પૈસાના અમે સોનાના સિક્કા

બનાવ્યા છે, તો આ એકનો શો હીસાબ ?' ખરો સિક્કો પોતાના ગજવામાં મૂકી તે છોકરો બોલ્યો, 'થયું ત્યારે, આ સિક્કો મેં જ તને આપ્યો હતો. હવે તેમાંથી મારે પાછો અધો પૈસો બનાવવો નથી !' ખરો સિક્કો પાછો લેવા તે મદારીએ ઘણી મહેનત કરી પણ બધા છોકરાઓએ તે છોકરાનો પક્ષ લીધો, એટલે તે મદારીનું કંઈ ચાલ્યું નહિ. પોતાનો ખરો સિક્કો ગયો, તેથી તે મદારી બધી રમત સંકેલી ત્યાંથી ચાલતો થયો; અને બધા છોકરાઓએ મળી તે ખરો સિક્કો ટાઢે દુઃખી થતાં બાળકોને ધાબળીઓ લાવવા માટે ધર્માદામાં આપી દીધો.

---

૫૦. ભીખારી અને તેની ઝોળી

એક ભીખારી ખાંધે ઝોળી નાખી ચાલ્યો જતો હતો. ઝોળીમાં માગીભીખીને એકઠા કરેલા થોડા રોટલાના કકડા હતા. ચાલતાં ચાલતાં તે બબડતો જતો હતો, કે પૈસાદાર લોકો કેવા ગાંડા છે, કે તેઓ પાસે ઘણું ધન હોય છે છતાં તેઓ વધારે પૈસો મેળવી એકઠો કરી રાખવા રાતદિવસ મહેનત કરે છે ! મારી પાસે તેઓના કરતાં ઘણું ઓછું ધન હોય તો પણ હું તો બધો પૈસો વાપરી નાખું અને તે એકઠો કરવાની જરા પણ ઇચ્છા કરું નહિ. આ શબ્દો સાંભળી નસીબદેવી તેની પાસે આવી ઉભાં ને કહેવા લાગ્યાં, 'અલ્યા ભીખારી, તારે શું જોઈએ છે ?' ભીખારીએ કહ્યું, 'માતાજી, મારે થોડા પૈસા જોઈએ છે. વધારેની જરૂર નથી.' નસીબદેવી બોલ્યાં, 'બહુ સારું; તારે જેટલા પૈસા મેળવવાની ઇચ્છા છે, તે કરતાં હું તને વધારે આપીશ; ચાલ, ધર તારી ઝોળી; પરન્તુ અલ્યા સાચવજે, કેમકે તારી ઝોળી

સડી ગએલી અને ફાટેલી તુટેલી લાગે છે, એટલે તેમાં નાખેલા પૈસા નીચે પડી જશે, તો તે બધા પૈસા તેમજ તારા રોટલાના કકડા પણ પાછા ધૂળ થઈ જશે. માટે જેટલા પૈસાનો ભાર તારી ઝોળી ઝીલી શકે તેટલાજ તેમાં પડવા દેજે.' ભીખારીએ કહ્યું 'હું બરાબર સંભાળ રાખીશ.' નસીબદેવી તેની ઝોળીમાં એક પછી એક એમ સોનાના કટકા નાખવા લાગ્યાં. જ્યારે તે ઝોળી ફાટું ફાટું થઇ રહી, એટલે દેવીએ તે ભીખારીને ચેતવણી આપી કહ્યું, 'ઓ ભીખારી, સંભાળજે નહિ તો આ બધા સોનાના કટકાની તેમજ તારી ઝોળીમાં જે કંઈ છે તે બધાની ધૂળ થઈ જશે.' તે ભીખારીએ હજી સોનાના કટકા મેળવવાના લોભમાં ને લોભમાં જવાબ વાળ્યો 'માજી, મારી ઝોળી દેખાય છે એવી, પણ તે એકદમ ફાટે તેવી નથી તમે હજી તેમાં વધારે કટકા નાખશો તો તે ફાટવાની નથી.' નસીબદેવીએ તો તેની ઝોળીમાં વધારે કટકા નાખવા શરૂ કર્યા; પણ જેવો એકજ કટકો વધારે પડ્યો કે ઝોળી નીચેથી ફાટી ગઇ અને તેમાં જે હતું તે બધું નીચે પડી ગયું અને તેની ધૂળ થઈ ગઇ! ઝોળીમાં કેટલા કટકા પડ્યા તે જોવા તે ભીખારી નીચું ને નીચું જોઇ રહ્યો હતો. તેણે હવે તે નસીબદેવીને ફરી પ્રાર્થના કરવા પોતાનું મોં ઉંચું કર્યું, પણ એટલામાં તો તે નસીબદેવી ત્યાંથી અદૃશ્ય થઇ ગયાં હતાં. તે ભૂખ્યો ભીખારી પોતાનું માથું કૂટી કહેવા લાગ્યો, 'પૈસાદાર લોકો બહુ લોભીઆ છે, તેઓ પૈસા સંઘરી રાખે છે, એ પ્રમાણે તેઓની ખોડ કાઢવામાં હું ડાહ્યો ડાહ્યો થતો હતો, પણ જ્યારે નસીબદેવીએ મને પુષ્કળ સોનું આપ્યું, ત્યારે તેથી પણ વધારે લેવાની મારી ઇચ્છા થઇ ને જે કંઇ મને મળ્યું હતું તે પણ ગુમાવી

બેઠો. સમજુ લોકો કહે છે તે ખરૂંજ છે, કે બોલવું સહેલું છે; પણ તે કરી બતાવવું અઘરૂં છે.

---

૬૯. નસીબદેવી અને ગરીબ છોકરી

એક ગરીબ છોકરીનાં માબાપ મરી ગયાં હતાં. માટીના પડું પડું થઈ રહેલા એક નીચા ઝુંપડામાં તે રહેતી હતી. ચોમાસામાં વાવાઝડી અને ભારે વરસાદથી તેનું ઝુંપડું પડી ગયું તેથી તે રસ્તા ઉપર આવી રડવા લાગી. તેને રડતી જોઇને નસીબદેવીને દયા આવી તેથી તે ત્યાં આવ્યાં ને તેને કહેવા લાગ્યાં, 'છોકરી, તું કેમ રડે છે?' તેણે જવાબ આપ્યો, 'માજી, મારી એકની એક ઝુંપડી તોફાન અને વરસાદથી બેસી ગઇ છે; મારે રહેવાને ઘર નથી કે ખાવાને અન્ન નથી; હવે હું શું કરીશ?' દેવી બોલ્યાં, 'છોકરી, તું ફિકર કરીશ નહિ; તું પાછી જા, અને તારૂં ઝુંપડું પડી ગયું છે કે કેમ તેની ખાતરી કરી અહીં પાછી આવજે.' છોકરી પાછી ગઈ અને જોયું તો પોતાના ઝુંપડાને ઠેકાણે એક સુંદર મહેલ બાંધેલો દીઠો. તેની અંદર પણ બધું રાચરચીલું સરસ રીતે ગોઠવ્યું હતું. આ સઘળું જોઈને તે ઘણી ખુશ થઇ ગઈ. આ મહેલ નસીબદેવીએ પોતાને માટેજ બાંધેલો છે એવું ધારી તે તેમાં રહેવા લાગી. થોડા દિવસ પછી નસીબદેવી એક ગરીબ ભીખારણનો વેશ લઈ તે છોકરીના મહેલ પાસે આવી કહેવા લાગ્યાં, 'બાઈ, તું નસીબદાર છે, મારે રહેવાને ઘર નથી, અને પહેરવાને કપડાં નથી. માગી-ભીખીને જેમ તેમ કરી પેટ ભરૂં છું અને ઘણી વાર તો અન્ન ન મળવાથી કડાકા પણ થાય છે.' તે છોકરીએ બેદરકારીથી અને તોછડાઇથી જવાબ આપ્યો, 'નીકળ અહીંથી; તારા જેવી ધુતારી

અને લુચ્ચી તો કંઈક આવે છે; નીકળ અહીંથી, નહિ તો લાગશે ધક્કો !" આવા શબ્દો સાંભળી તે ભીખારણ બોલી 'બાઇ, તું આટલો બધો અહંકાર શા માટે રાખે છે ? તું તારી પોતાની અગાઉની સ્થિતિ ભુલી ગઇ લાગે છે.' આ સાંભળી તે છોકરી તો ઉલટી વધારે ગુસ્સે થઈને બોલી કે, છે કે કોઈ ? આ ભીખારણને અહીંથી ધક્કો મારી બહાર કાઢો.' મહેલના નોકર ચાકર 'ખમા' 'ખમા' કરતા દોડી આવ્યા, અને તે ભીખારણને ધક્કો મારી બહાર કાઢી. થોડીવાર પછી તે છોકરી કંઇ કામસર મહેલની બહાર ગઈ. જ્યારે તે પાછી વળી ત્યારે તે મહેલને ઠેકાણે તેણે પોતાનું અસલનું પડી ગએલું ઝુંપડું જોયું ! આ જોઈને તેને પોતાની તોછડાઈ અને હલકાઈ માટે ઘણો પસ્તાવો થયો. નસીબદેવીની માફી માગવા અને તેની પાસેથી ફરીથી મહેલ માગી લેવા તે પાછી રસ્તા ઉપર જઇ ઉભી; પણ ત્યાં નસીબદેવી ફરીથી આવ્યાં નહિ, અને તે હતી તેવી ને તેવી થઇ રહી !

સમાપ્ત

ઈનામ તથા લાયબ્રેરી માટે મંજૂર.

હીતવચનમાળા	...	...	...	૦-૧-૦
જાદુઇ દીવો	...	...	...	૦-૧-૩
રત્નગઢનો બાળકુંવર	...	...	...	૦-૧-૬
મહારાજા કનકકાન્ત	...	...	...	૦-૧-૬
પરધન મીટ્ટી સમાન	...	...	...	૦-૧-૬
નીતિની શિખામણો	...	...	...	૦-૨-૦
વેનીસનો વેપારી	...	...	...	૦-૩-૦
રંકનો રાજા	...	...	...	૦-૨-૬
ધર્મનીતિ બોધીની ભાગ પહેલો		...	...	૦-૨-૬
નીતિશાસ્ત્રનાં મુળતત્વો ભાગ પહેલો...			...	૦-૫-૦
„ „ ભાગ બીજો		...	...	૦-૬-૦
બાલપંચતંત્રની વાતો		...	...	૦-૪-૦
ઘરમાં રમવાની રમતો		...	...	૦-૫-૦
સમ્રાટ જ્યોર્જ	...	...	...	૦-૬-૦
નીતિબોધ...	...	...	...	૦-૭-૦
ગીતાંજલિ	...	...	...	૦-૮-૦
સુદામા ચરિત્ર	...	...	...	૦-૮-૦
સદુપદેશ...	...	...	...	૦-૧૦-૦
એડવર્ડનું જીવન ચરિત્ર		...	...	૦-૧૨-૦

કન્યાશાળા માટે.

સતી મહિમા	...	...	...	૦-૩-
પુત્રી શિક્ષા	...	...	...	૦-૫-
વહુબોધ...	...	...	...	૦-૬-
રાંધણકળા	...	...	...	૦-૮-
ગૃહવ્યવસ્થા	...	...	...	૦-૧૨-
મામેરું ...	...	...	...	૦-૭-

સોલ એજન્ટ

મેસર્સ કસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ

બુકસેલર્સ; નાણાવટ-સુરત.